

Directa

publicació quinzenal

Núm 407

Del 3/5 al 16/5 de 2016

2 €

www.directa.cat

**Directacoop
2016**

El negoci de la gestió subrogada genera debat al voltant de la legalització d'aquesta pràctica

3-7

Entrevista a l'historiador Chris Ealham sobre anarquisme, control institucional i canvi social

12-15

La tortura i assassinat d'un sociòleg italià al Caire enrareix les relacions entre Egipte i la Unió Europea

22-23

Traficar amb la història

Un canvi legislatiu va posar fre a un negoci predador: la venda d'oliveres centenàries i mil·lenàries al País Valencià. A Catalunya, en canvi, els arbres continuen desprotegits

PÀG 8-11

/ JOSE HARO

D Directa

publicació quinzenal

EDITA:
Associació per la Difusió Sense Límits (ADSL)
C. Riego núm. 37 baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982 / Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat

DIPÒSIT LEGAL: GI-1528-2005

LICÈNCIA CREATIVE COMMONS:
Reconeixement-No Comercial-Sense Obra
Derivada 2.5

Aquesta publicació intenta escriure amb
un llenguatge no sexista i no androcèntric

La Directa no comparteix necessàriament
les idees expressades als articles d'opinió

QUI SOM?

Estirant del fil

Víctor Yustres, Joan Mas

Al peu del canó

Marc Rude i Jesús Rodríguez

Miralls

Gemma Garcia

Cruïlla

Màties Lorente

Impressions

Adrián Crespo i Isabel Benitez

Roda el món

Oriol Andrés i Roger Suso

Poca Broma

Roger Pelàez

Expressions

Joan Gener, Anna Pujol, Mireia Chavarria,

Misael Alerm, Àlex Romaguera

La indirecta

Àlex Romaguera

Coordinació web

Eloi Latorre, David Bou

Audiovisuals

Sònia Calvó

Fotografia

Víctor Serrí

Il·lustració

Ricardo Hermida

Correcció

L'asterisc

Edició

Ignasi Franch

Compaginació

Roger Costa Puyal

Disseny gràfic

Jose Tèllez, Sergio Espin, Núria Ribes

i Hugo Cornellès

Gestió web

Jamgo Cooperativa Tecnològica

Administració i subscripcions

Ester Mora

Difusió i Publicitat

Ferran Domènech

Comercial

Màties Lorente

Distribució

Marc Rude

CORRESPONSALIES:

Baix Llobregat, Berguedà, Barcelonès

Nord, El Camp, Girona, L'Horta, Manresa,

Maresme, Menorca, Osona, La Plana Alta,

Ripollès, Sabadell, Solsonès, Terrassa, Terres

de l'Ebre, Terres de Ponent, Vallès Oriental.

CONTACTES:

General directa@directa.cat

Redacció redaccio@directa.cat

Opinió opinio@directa.cat

Cultura expressions@directa.cat

Subscripcions subscripcions@directa.cat

Publicitat publicitat@directa.cat

Distribució distribucio@directa.cat

Així les gastem quan anem de festa

/ VÍCTOR SERRI

Adrián Crespo

@crespix

El dissabte 30 d'abril no hi va haver cap esdeveniment més important que el nostre a l'Europa occidental, cap festa més emocionant que el desè aniversari, cap discurs més emotiu que els de la Victòria Oliveres i en Víctor Yustres, enlloc tanta dignitat com la de les persones que simbolitzaven les lluites d'aquests deu anys damunt l'escenari, cap conglomerat de llàgrimes com els que la nostàlgia i l'orgull militant van fer esclatar entre els presents, cap corrua de gent tan convençuda d'estar al darrere del mitjà de comunicació que toca, ningú que fes moure el *cucu* com l'Ana Tijoux, la Mariah i els Mash Masters, cap local tan ple de foc com l'Ateneu de 9 Barris. I vosaltres no hi éreu i ara us sap molt i molt greu i nosaltres, encara que no se'ns senti en veu alta perquè fa de mal dir, tenim la satisfacció d'haver-hi estat, com qui anava a la *bodeguilla* de Felipe González, al Pati dels Tarongers a menjar xocolata amb melindros per Sant Jordi o al xeflis teníctic de l'aristòcrata i el banquer.

Fa de mal dir, però és que d'això tracta una mica el sentir del col·lectiu: d'orgull en la seva justa mesura. La gràcia i la

Si vosaltres ho voleu, l'any vinent serem moltes més perquè ens afanyarem a demostrar que això de la cooperativa i del suport de les sòcies consumidores va de veres

bona notícia és que, si vosaltres ho voleu, l'any vinent serem moltes més perquè ens afanyarem a demostrar que això de la cooperativa i del suport de les sòcies consumidores va de veres i que ens mereixem i us mereixeu formar part de la **DIRECTA**. Així, d'aquí a vint anys, serem legió i un col·lectiu tan gros que qualsevol endogàmia haurà perdut sentit. No cabrem a l'Ateneu de 9 Barris i caldrà estendre el sarau a la Via Júlia, a la platja, a la Diagonal i al Turó Park. I els que no vinguin, perquè no voldran, hauran d'atrinxer-se a la caserna del Bruc o al Reial Club de Tennis i la cumbia no els deixarà dormir fins l'endemà. Així les gastem quan anem de festa. ◀

VOLEM SABER LA TEVA OPINIÓ: Quin article t'ha agradat més del número? Què hi trobes a faltar? Quins canvis hi faries? Quins temes no toquem i podríem tractar?

ESCRIU-NOS a directa@directa.cat **PARTICIPA!** #Directa407

Els darrers anys, la pràctica de la gestació subrogada s'ha estès a nivell mundial. Cada dia és més comú que molta gent opti per contractar dones que facin de ventre de lloguer i assumeixin el procés d'embaràs a canvi d'una compensació econòmica. Tanmateix, tot i el creixement d'aquesta modalitat de gestació, la subrogació no és una activitat legalitzada a la majoria de països del món. En els llocs a on la maternitat subrogada és legal, però, s'ha articulat un extens entramat d'empreses privades que es dediquen a promoure i gestionar aquesta activitat

Del 'baby boom' al 'baby business'

L'expansió de la biotecnologia afavoreix el creixement del mercat dels embarassos per encàrrec

Existeixen diverses terminologies per referir-se a aquesta pràctica, per la qual una dona renuncia a la tutoria del nadó que ha gestat i entrega la seva criança a les subrogadores

Isabel Benítez
@jerborejuo

Des que, l'any 1980, es va anunciar el primer part subrogat als EUA, el desenvolupament de la indústria biotecnològica al voltant de la reproducció humana ha sacsejat la normativa internacional, el món de la bioètica i el camp de les tècniques de reproducció humana assistida (TRHA). *Ventre de lloguer* és una expressió que il·lustra el mètode de la maternitat subrogada, a través del qual una dona és inseminada per quedar-se embarassada. Després de tenir la criatura, la mare biològica l'entregarà a qui li hagi encarregat a canvi d'una contraprestació econòmica.

Juristes, clíniques i associacions especialitzades tenen diverses terminologies per referir-se a aquesta pràctica, per la qual la dona gestant renuncia a la tutoria del nadó i entrega la seva criança a les famílies o persones subrogadores. L'Associació per la Gestació Subrogada en España (AGSE) defineix el mètode com "la pràctica en què una dona, previ acord entre les parts, es compromet a tirar endavant un embaràs, a lliurar la criatura resultant del procés i a renunciar als seus drets com a mare, sovint a canvi de diners". El procediment també implica que la dona accepti sotmetre's a tractaments de reproducció assistida per a la implantació de diversos embrions generats *in vitro*. Els embrions poden procedir de les parelles intencionals, d'una selecció dels catàlegs de donants dels bancs d'òvuls i d'esperma o bé d'una barreja de tot plegat.

La majoria de persones que volen tenir criatures a partir de mètodes de maternitat subrogada són d'Europa o els Estats Units, però el

procediment està prohibit tant a gran part dels EUA com a la majoria de països europeus. Tanmateix, els *ventres de lloguer* formen part d'una pràctica mercantil legalitzada i reconeguda a l'Estat federal de Califòrnia, a l'Índia, a Ucraïna o a Mèxic, destins principals del turisme de fertilitat. La complexitat del procés comporta la participació d'agències que posen en contacte la clientela amb un ampli ventall de clíniques de reproducció assistida, donants i dones gestants. Aquestes companyies també assessoren sobre els procediments legals per aconseguir el reconeixement de la filiació sobre els nadons.

Més enllà de la subrogació mercantil, hi ha una altra pràctica similar que es considera una modalitat de gestació altruista. En aquesta pràctica, els pagaments en metàl·lic que rep la dona gestant han de ser simbòlics i només es poden justificar per cobrir les despeses derivades de l'embaràs. A països com el Regne Unit, el Brasil o el Canadà, les subrogacions no mercantils són legals.

Tècnica de reproducció assistida o explotació de dones?

A l'Estat espanyol, entitats com Son Nuestros Hijos o l'Associació per la Gestació Subrogada en España (AGSE) han impulsat un projecte d'Iniciativa Legislativa Popular (ILP) amb l'objectiu de dotar la maternitat subrogada de cobertura jurídica. Les clíniques de reproducció assistida i diverses entitats LGTB també donen suport a la ILP. Consideren que la subrogació és una tècnica de reproducció humana assistida (TRHA) que està estretament relacionada amb el dret a la salut reproductiva. A més, la seva prohibició és el darrer obstacle del sector empresarial que es dedica a la reproducció humana. La capacitat d'actuar sense restriccions és l'únic element que falta incorporar a un negoci que es troba en plena expansió.

Les taxes d'èxit dels tractaments de fertilitat de les clíniques de l'Estat espanyol converteixen aquests centres en referents internacionals en l'àmbit de les companyies de gestació reproductiva. L'Institut Valencià d'Infertilitat (IVI), per exemple, té 23 clíniques arreu de l'Estat i onze centres més a diversos països. El 2014, va declarar 150 milions d'euros de beneficis econòmics.

Aquesta visió positiva, però, no és compartida per tothom. El Lobby Europeu de Dones i altres associacions LGTB han promogut la campanya internacional *No somos vasijas*. Segons l'argument d'aquestes entitats, la gestació subrogada és una pràctica d'explotació de les dones amb finalitat reproductiva. "El desig de ser pares-mares i l'exercici de la llibertat no implica el dret a tenir fills", denuncien les associacions al manifest. "Les dones no són màquines reproductives que fabriquin criatures en interès dels criadors", afegeixen les entitats.

Gent que subroga i subrogades

La manca de fertilitat de gent que vol tenir criatures és el principal factor de la demanda internacional de dones gestants, però també hi ha famílies gais o persones sense impediments mèdics que recorren a la subrogació per tenir un nadó. I aquesta pràctica no està a l'abast de qualsevol butxaca. Entre les cares públiques que l'han utilitzada, hi ha el cantant Miguel Bosé, la baronessa Thyssen, el futbolista Cristiano Ronaldo o l'actriu Sharon Stone.

A l'Estat espanyol, inVITRA i Babygest són dos portals web que desglossen els costos de cadascuna de les fases de la gestació

A l'Estat espanyol, entitats com Son Nuestros Hijos han impulsat un projecte d'Iniciativa Legislativa Popular (ILP) per dotar la maternitat subrogada de cobertura jurídica

Els embrions poden procedir de les parelles intencionals, d'una selecció dels catàlegs de donants dels bancs d'òvuls i d'esperma o bé d'una barreja de tot plegat

Continua a la pàgina següent >>>

>>> Ve de la pàgina anterior

subrogada. Tots dos han estat desenvolupats per DCIP Consulting SL, una consultora valenciana especialitzada en estratègies de visibilització web i organització d'esdeveniments sobre la qüestió de la infertilitat. Segons indiquen aquests webs, si se sumen les despeses del tractament de fertilitat, l'assessorament legal i els viatges, el cost final del procés ronda els 100.000 euros de mitjana per nadó. Les quantitats econòmiques, però, poden variar fins al 70%. Tot depèn de si el procediment es du a terme als EUA, a l'Europa occidental o bé en un país empobrit.

El portal Babygest no inclou dades de l'Índia, però indica que el preu per aconseguir un nadó subrogat a Ucraïna i a Rússia varia entre els 35.000 i els 50.000 euros. D'aquests imports, les mares gestants reben una compensació aproximada del 20% del cost total del procés. Als EUA, la quantitat de diners que rep cada dona gestant pot arribar als 30.000 euros. Les complicacions mèdiques o els parts múltiples també poden augmentar les despeses i el cost final del procediment.

Amb tot, segons un informe encarregat el 2014 per la cambra de diputats de Mèxic, les dones gestants tendeixen a pertànyer a una classe socioeconòmica més baixa que l'estrat social de la gent que les contracta. A més, l'estudi de les institucions mexicanes també indica que la compensació econòmica que rep una dona que fa de ventre de lloguer a Mèxic o l'Índia pot equivaldre als ingressos que obtindria treballant durant un període d'entre set i nou anys.

La regulació a escala internacional

El Parlament Europeu va aprovar la prohibició de qualsevol modalitat de gestació subrogada l'any 2013. De fet, en una resolució feta per la mateixa cambra el 2011, es va declarar que "la subrogació incrementa les adopcions il·legals i el tràfic de dones i nenes a través de les fronteres nacionals". Finalment, a l'Informe sobre drets humans i democràcia al món del desembre de 2015, la UE va considerar que "la subrogació vulnera la dignitat de les dones perquè el seu cos i les seves funcions reproductives es fan servir de mercaderia".

A escala mundial, la pràctica està regulada a pocs indrets. La prohibició o l'absència de lleis específiques és la tònica general a la majoria de països. La subrogació altruista definida sota condicions molt concretes és la modalitat més reconeguda en alguns estats. Allà on està regularitzada, la variació normativa afecta en funció de si el consentiment de la dona gestant per entregar el nadó es ratifica després del part -com passa al Regne Unit- o bé si l'acord s'ha establert abans, com era el cas de Grècia fins l'any

2015. La normativa també és diferent si les famílies sol·licitants de la gestació són autòctones o bé d'origen estranger.

Tanmateix, la normativa de molts estats ha patit canvis i moviments contradictoris els darrers anys. Tailàndia ha optat per la prohibició després del cas Baby Gammy, en què una parella australiana va rebutjar un nadó nascut amb síndrome de Down d'una gestant tailandesa. Per la seva banda, l'Índia i Mèxic estan restringint l'accés a la subrogació a les persones estrangeres. I el govern grec ha fet un pas invers: ha legalitzat la gestació altruista quan el nadó està destinat a parelles estrangeres. Per aquest motiu, el país hel·lè ja es troba inclòs al catàleg de les principals agències de subrogació. Babygest avisa, però, que és prudent "disposar d'entre un 10 i un 15% de presupost afegit per encarar els imprevistos que es puguin derivar" del fet que la qualitat de la sanitat "no sigui tan elevada" a Grècia.

Els efectes humans de la gestació subrogada

"La disparitat normativa internacional afavoreix l'existència d'un mercat de criatures d'encàrrec i planteja problemes greus", explica Enric Bataller, professor de Dret Civil a la Universitat de València. Algunes de les problemàtiques són a causa de la frontera poc nítida que separa la subrogació i el tràfic de persones, que comporta molts casos de compra-venda de criatures.

Darrerament, la tècnica jurídica dels contractes s'ha elaborat més per cobrir tota la diversitat de casos existents. El blindatge legal, però, no pot evitar que els efectes col·laterals de les contractacions subrogades sense final feliç impliquin un risc per la vida de les persones implicades en el procés i de les criatures que han de néixer. Als problemes de la mateixa gestació, que inclouen avortaments espontanis o embarassos amb complicacions, s'hi afegeixen altres qüestions de caràcter social com el rebuig de nadons amb problemes congènits. De la mateixa manera, també hi pot haver un canvi d'opinió a l'hora de voler tenir una criatura per part de les persones que contracten una dona gestant. Això passa, sobretot, quan hi ha dissolució de parelles o defuncions, però també pot derivar de la pèrdua de voluntat de tenir la criatura. A tot això, s'hi ha de sumar el patiment emocional de la gestant, que pot sofrir una profunda sensació de penediment després del part.

Els estudis crítics amb la maternitat subrogada fan èmfasi en el control mèdic i social que pateixen les dones durant el procés de subrogació. L'objectiu de reduir al màxim els riscos de l'embaràs ha provocat l'aparició de clíniques on es reclouen les gestants durant tot el procés. Amb tot, la mort, l'octubre de 2015 als Estats Units, d'una dona de 35 anys després d'un despreniment de la placenta en ple embaràs de bessons subrogats és una mostra de la controvèrsia que hi ha sobre la qüestió. ◀

La legislació de molts estats ha patit canvis contradictoris: l'Índia i Mèxic restringeixen l'accés a la subrogació a les persones estrangeres i Grècia el facilita

"La disparitat normativa internacional afavoreix l'existència d'un mercat de criatures d'encàrrec i planteja problemes greus", explica Enric Bataller, professor de Dret Civil

A Ucraïna està permesa compra-venda d'òvuls i selecció no anònima de gestants i donants

AGÈNCIA DE SUBROGACIÓ INTERNACIONAL

PREU TOTAL PER CRIATURA

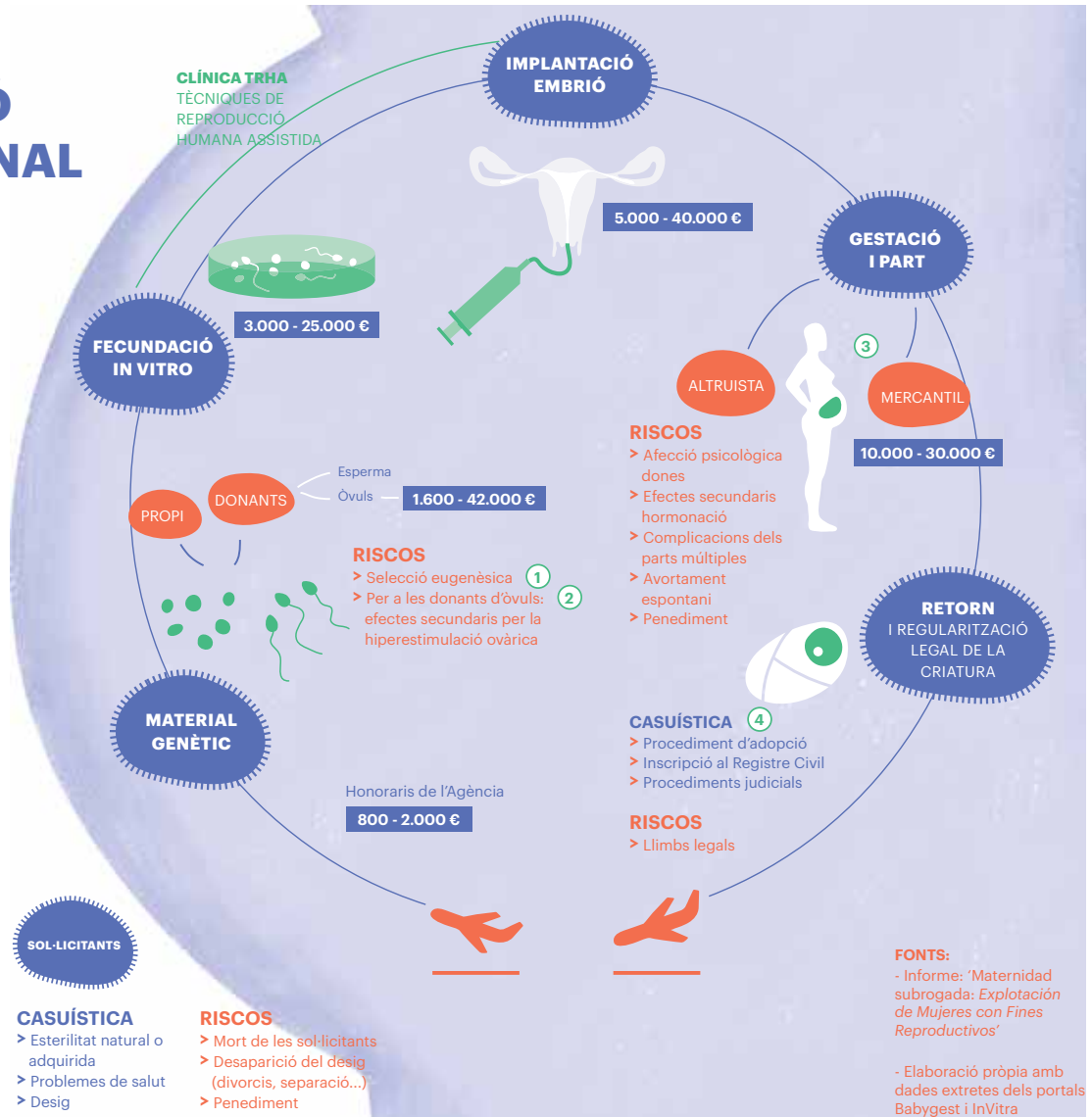
35.000 - 150.000 €

1 Ucraïna i els EUA són dels pocs països que permeten la selecció no anònima de les donants d'òvuls, tot i que la majoria dels bancs d'esperma i òvuls internacionals sí que permeten la selecció anònima en funció de característiques fenotípiques (color de pell, ulls, cabells) i socials (quocient d'intel·ligència, nivell d'estudis).

2 A l'Estat espanyol, la venda d'òrgans, sang i/o òvuls està prohibida. Tanmateix, les donants d'òvuls són compensades amb quantitats que oscil·len entre els 600 i els 1.000€ per extracció.

3 Els Estats Units són l'únic país que permet la selecció de la gestant, que, si ho desitja, pot establir relació amb les persones que la contracten.

4 A l'Estat espanyol, una ordre ministerial permet la inscripció si la paternitat/maternitat de les persones sol·licitants ha estat reconeguda al país on s'ha dut a terme el part. En cas contrari, es considera mare la dona que ha parit la criatura i la família subrogant únicament té la guarda legal temporal de la menor.

Xifres de la reproducció humana assistida

Segons les dades del Registre de Reproducció Humana Assistida de Catalunya, un 0,47% del total de dones en edat fèrtil residents a Catalunya es van sotmetre a tractaments de fertilitat durant l'any 2013. Tal com detallen les estadístiques, el volum de transferències d'òvuls també ha augmentat. Tot i això, hi ha poca informació concreta sobre la qüestió. El mateix Departament de Salut de la Generalitat ha declarat que hi ha una gran manca de dades socio-demogràfiques sobre les receptores i les donants d'òvuls.

El sistema sanitari de l'Estat espanyol, que l'Organització Mundial de la

Salut (OMS) valora com un dels millors del món, ofereix tècniques de fertilitat punteres cobertes per la mateixa sanitat pública. No obstant això, les retallades dels darrers anys, els requisits d'edat i les llargues llistes d'espera han fet que es desenvolupés un sector privat molt actiu en aquest camp: les clíniques privades es van fer càrrec del 71,8% dels tractaments de fertilitat i fecundacions l'any 2012; el 2014, van obtenir uns beneficis de 365 milions d'euros. Pel que fa a la donació d'òvuls, els portals especialitzats calculen que, cada any, a l'Estat espanyol, es mouen al voltant de 900 milions d'euros.

PP i Ciudadanos a favor, PSOE i Podemos en contra

A l'Estat espanyol, el part atorga la condició de maternitat i el reconeixement com a mare d'una criatura. D'altra banda, la Llei 14/2006 prohibeix explícitament la maternitat subrogada i declara nul·les de ple dret totes les modalitats dels contractes de subrogació. Tanmateix, el juny de 2014, el consell de ministres va emetre un acord que permet que els nadons resultants siguin inscrits al Registre Civil com a fills i filles dels pares d'intenció, sempre que aquests hagin estat reconeguts –a través d'una sentència judicial– al país on s'ha efectuat el part. En relació amb la regulació de la gestació

subrogada, UPyD i Ciudadanos són els únics partits que han pres la iniciativa i s'han mostrat a favor de la regulació d'aquesta pràctica. La tardor de 2015, Ciudadanos va presentar una proposició no de llei a l'assemblea de Madrid per avançar en la qüestió. El PP hi va donar suport, mentre que el PSOE i Podemos van votar contra la proposta. La formació de Pablo Iglesias, però, va fer una esmena a favor d'un tipus de subrogació pròpia al model de gestació altruista. No obstant això, segons l'AGSE, la proposta de Podemos no és una modalitat de subrogació, sinó que és "una mena d'adopció dirigida".

Llums i ombres de les gestacions subrogades

Quatre famílies expliquen les seves experiències amb la gestació subrogada, que ha estat el mecanisme per fer realitat el seu desig de tenir criatures. La seva visió té punts en comú, però també discrepàncies en relació amb aquesta pràctica

La família de Sergio, Mario i Galileo s'ha completat a través d'aquesta tècnica reproductiva / BRAIS G. ROUCO

Les entrevistades que ja han pogut ser mares i pares ho van fer a través de gestants nord-americanes. Destaquen la protocol·lització i la normativa estricta de cada pas del procés

Una altra testimoni crítica les agències intermediàries i opina que les condicions de les dones que assumeixen l'embaràs no són bones a països com l'Índia o Ucraïna

Anna Celma
@acelmamelero

Els dos extrems de les gestacions subrogades -dones gestants i famílies que esperen criatures- són molt heterogenis i diversos. Darrere la decisió de pactar amb algú que doni a llum les teves filles biològiques, hi ha tota una gamma de situacions amb punts en comú i grans trets diferenciadors. No hi ha un únic patró de demandants de subrogació ni tampoc un sol perfil de dones que duen a terme embarassos aliens.

Des de la DIRECTA hem contactat amb diverses famílies. En Vicent i en Jordi, en Sergio i en Mario, la Montse i, finalment, la Maria. Són diferents casos de maternitats i paternitats que s'han aconseguit a través de la gestació subrogada, amb tres gestants diferents i una parella en procés de cercar una gestant a Ucraïna.

Ja sigui per malaltia o bé pel fet de ser homes, cap de les persones entrevistades no es podia quedar embarassada. Tot i haver pensat en altres opcions, consideren que l'adopció i l'acollida d'infants és un laberint sense sortida, un procés

molt restrictiu que no permet que les famílies tinguin esperances reals d'aconseguir una maternitat o una paternitat. Així doncs, entenen que la gestació subrogada "no és un capritx per evitar molèsties de l'embaràs, sinó una via per fer real un desig molt sincer".

Les famílies que ja han pogut ser mares i pares ho van fer a través de gestants nord-americanes. Destaquen la protocol·lització i la normativa estricta de cada pas del procés als Estats Units. Segons expliquen, "les gestants tenen tot un seguit de drets i deures contractuals que posen per davant el benestar de la dona i la situen com la que té la darrera paraula en totes les decisions de l'embaràs". La seva salut i el seu consentiment serien els pals de pallar que articulen cada gestació. En el cas d'en Vicent i en Jordi, quan va tocar decidir si es duia a terme una cesària, la Miriam va prendre la decisió. Un altre tret en comú és el perfil que han de tenir les gestants: les agències exigeixen que siguin mares en una relació estable.

Elogis i dubtes

Malgrat la compensació econòmica que rep la gestant, les tres famílies declaren que la subrogació no es pot considerar una feina als Estats Units: els diners obtinguts es destinen als costos de l'embaràs i no pas a un guany econòmic. Les parelles també destaquen el fort blindatge legal en relació amb la maternitat o paternitat biològica: no hi ha possibilitat que les gestants decideixin quedar-se els nadons o que es qüestionin qui n'és progenitora. Per a les entrevistades, la relació amb les dones encarregades de l'embaràs es va convertir en una amistat. Les famílies han mantingut el contacte amb les gestants després del part. I les criatures les coneixen com les persones que van ajudar els seus pares i mares a dur-les al món.

Tres de les entrevistades comparteixen una visió molt normalitzada de la gestació subrogada. La consideren "una tècnica de reproducció assistida més" i creuen que serà molt més present en els anys futurs. A més, les famílies destaquen que la distància geogràfica fa més dur el procés dels embarassos, perquè haurien volgut poder tenir més proximitat amb la gestant. Per tot això, defensen i advoquen per una regularització de la gestació subrogada -almenys l'altruista- a l'Estat espanyol, sempre que es garanteixin les mateixes condicions de drets i benestar per a les gestants. Aquesta seguretat per les dones asseguraria, alhora, unes garanties per a les famílies i pels seus nadons.

La quarta família amb qui s'ha parlat, però, comparteix els seus dubtes envers la normalitat i la legitimitat d'aquesta via per accedir a una maternitat. La Maria crítica les agències i opina que les condicions de les gestants són bones als Estats Units, però no a països com l'Índia o Ucraïna. "Estem en aquest procés perquè no tenim alternativa. L'adopció o l'acollida no és factible en un temps lògic, poden passar molts anys entre l'inici dels tràmits i no es pot garantir que passaràs els barems. Però, tot i això, penso que la comprensió envers aquesta decisió és escassa". ◀

La filòsofa Beatriz Gimeno és contrària a la subrogació amb motiu comercial / ARXIU

La historiadora Bruna Álvarez es mostra oberta a considerar la gestació com una feina / MONTSE GIRALT

Dues mirades feministes al mercat reproductiu global

L'activista LGTBI Beatriz Gimeno considera que caldria controlar judicialment les donacions per garantir que la concepció d'infants no es converteixi en una mercaderia

Segons historiadora Bruna Álvarez, és cabdal que s'estableixin mecanismes perquè les dones decideixin gestar per decisió pròpia, sense cap tipus de coacció

Mireia Bofill
@La_Directa

Actualment, el debat sobre la regularització de la subrogació amb fins comercials és més viu que mai. Des del feminisme, s'argumenten diverses postures basades en consideracions ètiques i socials, en el paper de les dones i els seus cossos, en els drets de la mainada, en l'atenció a la diversitat de casos i en les implicacions del marc neoliberal.

Contra la mercantilització de la reproducció

Beatriz Gimeno, filòsofa i activista LGTBI, diputada per Podemos a l'Assemblea de Madrid i adherida al manifest *No Somos Vasijas*, planteja la necessitat de facilitar altres formes de filiació com l'adopció. També demana que es promoguin lleis de subrogació garantistes amb les dones gestants, que els atorguin drets de visita, possibilitat de penediment i "poder de decisió sobre tot allò relatiu a l'embaràs".

Gimeno defensa que "la subrogació només és admissible sota la fórmula de la donació" i creu que la gestació subrogada s'hauria de regular d'una manera similar a la donació d'òrgans: "La subrogació amb motiu comercial hauria d'estar prohibida". Segons afegeix la filòsofa, "no hi hauria un mercat negre si la pràctica estigués prohibida a tot el món, perquè no seria possible inscriure un nadó sense poder explicar d'on ha sortit". Gimeno també considera que caldria controlar judicialment les donacions per garantir que la concepció d'infants no es converteixi en una mercaderia. Per això, en una de les seves publicacions, rebutja la idea de definir la gestació subrogada com una tècnica: "La gestació i el part són processos vitals amb implicacions importants en la salut física i psíquica de les dones".

La política afirma que la comercialització de la reproducció és un pas cap a la desigualtat: "Si la gestació dels nadons dels altres es converteix en un negoci més, estarem col·laborant a la mercantilització dels cossos de les dones a llocs on les dones no tenen cap dret". Gimeno també creu que, si no tenen altres opcions, les

dones dels països empobrits no podran triar aquesta feina lliurement. "Mentre existeixi desigualtat econòmica i desigualtat de gènere, parlarem d'exploitació", denuncia la diputada madrilenya.

Per l'anàlisi d'un fenomen complex

Bruna Álvarez, historiadora i antropòloga feminista, doctoranda en maternitats i paternitats, és col·laboradora del grup de recerca AFÍN de la UAB. Álvarez es posiciona a favor de la regularització de la gestació subrogada, tant l'altruista com la comercial. Hi dona suport sempre que "vetlli pels drets de les gestants, les mares i els pares d'intenció i les persones nascudes a través d'aquesta pràctica". Per Álvarez, és cabdal que es garanteixin "les condicions sanitàries i laborals de les dones gestants" i que s'estableixin "mecanismes perquè ho puguin fer per decisió pròpia, sense cap tipus de coacció econòmica o de manca d'opcions".

"Reconèixer que les dones poden treballar amb el seu propi cos és el primer pas per a la regularització", afirma la investigadora. Considera que, culturalment, es qüestiona que certes parts del cos es puguin mercantilitzar, en comptes d'oferir de manera altruista, com passa amb les donacions d'òvuls: "El qüestionament apareix quan les dones utilitzen la seva capacitat sexual o reproductiva per guanyar diners". Tanmateix, la investigadora crítica que la gestació subrogada es trobi en un mercat global deslocalitzat basat en la desigualtat que es beneficia del model neoliberal. Álvarez llança una pregunta: "Hi hauria la possibilitat de garantir un mercat ètic i just?"

L'antropòloga destaca la importància de les investigacions acadèmiques interdisciplinàries perquè les legislacions no solament se sustentin en concepcions ètiques i morals. Segons la seva anàlisi, "el que posa de manifest la gestació subrogada és la dissociació de l'embaràs amb la maternitat i la possibilitat de considerar la gestació com una feina".

La historiadora també reconeix la importància d'incloure al debat els diferents agents implicats: "És un fenomen complex i divers per la relació de classes socials, pel qüestionament de les oportunitats a escala global o l'apoderament en la decisió de les dones a països del Sud", conclou. ◀

L'espoli d'oliveres monumentals al Maestrat i el Montsià

Els anys del 'boom' urbanístic van suposar el punt àlgid de l'extracció de milers d'oliveres centenàries i mil·lenàries a banda i banda del riu de la Sénia, que sovint eren venudes com a producte de luxe pel gaudi de plutòcrates com Emilio Botín

Laura Villaplana
@VillaplanaLaura

Després d'un canvi legislatiu, tota olivera arrelada en territori valencià que compleixi determinades característiques és objecte de protecció i conservació

A l'altra banda del riu de la Sénia, el panorama és diferent: només gaudeixen de protecció aquells exemplars que compten amb una declaració expressa

Recorren les carreteres que uneixen els pobles situats a banda i banda del riu de la Sénia, difícilment es perd de vista el paisatge d'oliveres que els envolta, un paisatge que no només mostra el patrimoni natural que acullen aquestes terres, sinó que també anuncia un dels modes de producció de la població que hi habita, arrelat a la terra i al seu conreu. A mesura que els camins es van fent estrets, sembla que els arbres guanyen anys i dimensions. No és estrany trobar oliveres amb troncs de més de sis metres de perímetre, radicades en aquests termes des de fa centenars -o fins i tot milers- d'anys.

L'anomenat *mar d'oliveres*, que podríem ubicar en el territori comprès entre Sant Mateu i Tortosa, és un dels indrets amb més concentració d'oliveres monumentals de la conca Mediterrània. Cap persona no resta indiferent davant la visió d'aquests arbres ancestrals, testimoni viu de les diverses societats que han habitat el territori i d'una economia de subsistència que els ha permès arribar fins avui. Només al Maestrat, es calcula que, actualment, hi ha prop de 4.600 exemplars protegits.

L'espoli d'oliveres monumentals, entre les quals trobem exemplars centenaris i mil·lenaris, ha estat i és una realitat arreu dels Països Catalans. El pas de camions carregats d'arbres desarrelats dona fe del mercadeig que es genera al voltant d'un patrimoni natural que encara està desprotegit a molts territoris. Avui dia, aquesta imatge és difícil d'observar als pobles del Maestrat, però encara és una realitat quotidiana al Montsià, ja que les normatives valenciana i catalana contemplan mecanismes molt diversos en matèria de protecció d'arbres monumentals.

En aquest sentit, els arbres no entenen de fronteres administratives, però en pateixen les conseqüències. Les oliveres monumentals de les comarques del Maestrat i el Montsià són un exemple paradigmàtic d'aquesta realitat. Tot exemplar arrelat en territori valencià que compleixi determinades característiques d'edat o dimensions, automàticament, és objecte de protecció i conservació. A l'altra

banda del riu de la Sénia, en canvi, només gaudeixen de protecció aquelles oliveres que compten amb una declaració expressa.

Per entendre la situació actual, convé partir del moment en què es van produir més agressions a les oliveres monumentals: els anys del *boom* urbanístic, quan la bombolla també s'expandia al camp agrícola en forma d'especulació. Recorrem alguns pobles del Maestrat i el Montsià, on diverses persones vinculades al camp ens parlen de la seua lluita contra l'espoli. A Canet lo Roig, un xicotet poble del Maestrat, dues grans oliveres donen la benvinguda a les portes de la vila. Allà, ens esperen Ramon Mampel i Hilari Jaime, dos llauradors implicats en la causa des de fa dècades i membres de la cooperativa Clot d'en Simó.

El 'boom' urbanístic arriba als bancals

"L'espoli d'oliveres està molt lligat a l'especulació urbanística. Entre l'any 2000 i el 2006, va arribar al seu punt màxim al Maestrat. Calculem que, durant eixe període, es van arrencar entre 2.000 i 3.000 oliveres de centenars o milers d'anys, però és impossible saber-ho amb exactitud", explica Mampel, qui també és secretari general de la Unió de Llauradors i membre d'Intercoop. L'aparició, l'any 2001, d'una normativa reguladora a Itàlia i França va intensificar una demanda creixent que cada vegada podien cobrir menys territoris.

Malgrat les dificultats existents per seguir el rastre de cada exemplar fins al seu destí, se sap que molts d'ells van viatjar fins a urbanitzacions, jardins privats, rotondes, camps de golf... D'altres van morir a la nova ubicació, arran del trauma que suposa l'extracció. "Hem vist un cementeri d'oliveres que van ser arrencades a Ulldesconca per ser trasplantades en un suposat museu natural, en teoria, per donar valor a la cultura de l'oli... Això és no entendre res!", exclama Jaime passejant entre les oliveres.

Molta gent oportunista va veure una ocasió per fer un negoci altament rendible: malgrat que tots els arbres tenien un valor patrimonial indiscutible, només es protegien els exemplars expressament declarats. El mercadeig amb arbres monumentals va moure grans sumes de diners durant els anys de bonança, tot i que la part que percebia l'agricultor acostumava a ser irrisòria en relació amb el cost final de l'arbre. "Es pagava fins a vint vegades menys a l'agri-

Fotografia del llibre i l'exposició 'Olivos de Castellón, paisaje y cultura' / PASCUAL MERCÉ - DIPUTACIÓ DE CASTELLÓ

Olivera de la Jana batejada amb el nom de 'La Uela' / LAURA VILLAPLANA

fer llenya. Moltes vegades, la gent que viu del camp no dona més valor als arbres que el de cobrir les necessitats de casa". Mentre ens mostra les oliveres mil·lenàries treballades pels seus avantpassats, Simó reflexiona: "Qui els havia de dir, a les dones que plegaven les olives d'aquest arbre, que dècades després vindrien xinesos a fotografiar-les?". Apunta, així, la transformació del valor d'ús que han experimentat aquests arbres durant els últims anys: el seu valor patrimonial, com a testimoni viu d'èpoques immemorables, conviu amb l'usdefruit agrícola.

Canvis socioeconòmics i desequilibri territorial

Finalitzats els anys daurats de la cultura del totxo i la urbanització desbocada, es va extingir la demanda d'aquests arbres per a ús ornamental o col·leccionista? L'esplanada d'oliveres que s'estén des del Maestrat fins al Baix Ebre-Montsià havia sofert un atac important al seu patrimoni d'arbres singulars i monumentals, un procés que, en certa mesura, es va frenar, però no es va detindre. La normativa valenciana de l'any 2006 va ser l'acció institucional clau per paralitzar l'espoli al País Valencià. Però la història és diferent a la resta de territoris.

Traspassem el riu de la Sénia. Al Castell, un dels *barris* d'Ulldecona, Manel Mas i Josep Balagué, membres de la plataforma Salvem lo Montsià, ens expliquen que, avui en dia, l'espoli és una realitat quotidiana a la comarca. Segons Balagué: "El problema del robatori d'oliveres -perquè això és robar- és brutal. Cada setmana s'enduen camions carregats, de Freginals, de la Galera, d'on sigui". La demanda i la manca d'una normativa de protecció genèrica al terri-

cultor. Els intermediaris eren els grans beneficiaris, però, tot i així, recordo que es van pagar 24.000 euros a un agricultor per una olivera", apunta Mampel. Eren anys en què sovintejaven les visites dels *corredors d'oliveres* (nom amb què es coneixien les persones que feien d'intermediàries) als bars i els locals de pobles del Maestrat a la recerca de futurs venedors. Tant era així que algunes propietàries es van apuntar a llistats públics de contactes per facilitar la trobada amb possibles compradors.

Seguint la ruta, arribem a la Jana. Enric Simó, veí del poble i membre de la Unió de Llauradors, apunta que les dificultats per tirar endavant treballant la terra i les quantitats de diners que s'oferien van fer que molta gent no dubtara a vendre les oliveres. "Cal pensar que, anys enrere, molts llauradors les arrencaven per

El mercadeig amb arbres monumentals va moure grans sumes de diners els anys de bonança, tot i que la part que percebia l'agricultor acostumava a ser irrisòria

L'aparició d'una normativa reguladora a Itàlia i França va intensificar una demanda creixent que cada vegada podien cobrir menys territoris

Continua a la pàgina següent >>>

/ HUGO CORNELLES

1 Algunes oliveres fa més de 1.700 anys que estan arrelades al territori

2 L'arrencada implica tallar la copa i les arrels, debilitar el seu cicle vital. Alguns arbres no superen el traumatisme i acaben morint

3 Els vivers dels llocs on la llei ho permet exhibeixen els arbres fins que algú els compra. Urbanitzacions, jardins privats, rotundes... són alguns dels destins de molts d'ells.

Amencada permesa dels exemplars sense una declaració expressa

Amencada prohibida de manera genèrica dels exemplars amb certes característiques

L'extracció de les oliveres mil·lenàries també suposa la pèrdua d'una varietat d'oliva, la farga, i d'una manera d'entendre l'agricultura

“Es diu que es plantaven per als fills, ja que triguen anys a donar fruit; i això no encaixa amb la lògica de la productivitat”, explica Manel Mas, de Salvem lo Montsià

>>> Ve de la pàgina anterior

tori català fan que diversos vivers de les comarques del sud de Tarragona siguin uns dels principals subministradors d'aquestes oliveres. Les tendències paisatgístiques, els capricis col·leccionistes de les grans fortunes i els beneficis de les intermediàries es mantenen.

Pel que fa a l'impacte en la identitat i el territori, Mas es lamenta: “Amb l'arrencada de camps sencers d'oliveres, una part de la història se'n va i això deixa un buit cultural”. L'extracció, explica, també suposa la pèrdua d'una varietat d'oliva, la farga, pròpia de les oliveres mil·lenàries i d'una manera d'entendre l'agricultura: “Es diu que són oliveres que es plantaven per als fills, ja que triguen molts anys a donar fruit, i això no encaixa amb la lògica de la productivitat actual. Podríem dir que és una varietat primitiva, que avui en dia ja no s'usa”.

L'impacte de la mobilització social i mediàtica

La desprotecció davant l'espòli va fer que cada territori posés en marxa diverses estratègies per aturar les extraccions. Al territori valencià, la implicació dels mitjans de comunicació, la incidència política exercida per la gent agricultora i la implicació de sectors culturals o educatius van ser clau per poder capgirar la situació. Al Montsià, s'ha apostat per la mobilització ciutadana.

Jose Moya, tècnic expert en arbres monumentals, va ser un dels redactors i negociadors de la Llei 4/2006 de Patrimoni Arborel Monumental aprovada per unanimitat a les Corts Valencianes. “Calia aturar una sagnia molt important; aquest era l'esperit de la llei, que va provocar un canvi molt fort d'un dia per l'altre”, afirma. Segons Ramon Mampel, també impulsor de la normativa: “La setmana abans d'aprovar la llei, això feia feredat, s'arrencaven oliveres a contra rellocte”.

Moya apunta que la cobertura del problema que van fer els mitjans de comunicació valencians va permetre sensibi-

litzar sobre el valor de les oliveres monumentals i l'impacte de la seua pèrdua. Així, el maig de 2006, s'aprovà una llei única a tot l'Estat que protegeix qualsevol arbre de més de 350 anys d'edat o que tingui unes determinades dimensions d'alçària, perímetre de tronc i diàmetre de la copa. La protecció és genèrica, sense necessitat d'una declaració expressa per a cada exemplar. La norma permet els treballs de conreu i l'aprofitament agrícola i fomenta la valoració de d'oli obtingut de les olives multicentenàries. Tanmateix, segons Mampel: “Enguany es compleixen deu anys de l'aprovació de la llei, però el repte actual és desplegar-la. Catalogar els arbres existents i donar suport als agricultors per fer la seua tasca són assignatures pendents”.

La realitat que es viu al nord de la Sénia, però, és ben diferent. Organitzacions com Salvem lo Montsià treballen per aconseguir una mobilització ciutadana que done visibilitat a aquest i altres atacs al territori. Actualment, l'acció del col·lectiu contra l'espòli d'oliveres connecta amb la lluita contra l'extracció d'argiles i l'impacte de l'activitat de les cimeteres entre les serres de Godall i del Montsià. “A més, vivim en una zona que fa de coll d'ampolla de Catalunya, per on passa tot. Estan sortint moltes plataformes; estem veient que, si no ens movem, no hi haurà respostes”, explica Manel Mas. Des de la plataforma, prioritzen la creació d'una base conscienciada i una resposta col·lectiva contundent per posar a l'agenda política les demandes d'un territori que consideren maltractat per un model de creixement i productivitat que l'espren.

Acabem el recorregut davant la panoràmica que ofereix Ulldecona del mar d'oliveres. Des d'allà, el riu de la Sénia es desdibuixa i dona peu a unir la reflexió que es manifesta als dos territoris: la convivència amb les oliveres centenàries i mil·lenàries va més enllà de les lleis del mercat i de la propietat privada i obliga a avançar cap a un concepte més obert de col·lectivitat. ◀

El jardí de Botín

Tot i que no existeix cap registre de la quantitat d'arbres arrencats i del seu destí, la finca d'oliveres monumentals espoliades propietat del Banc Santander és un cas il·lustratiu dels efectes causats per les grans fortunes a les perifèries rurals. Els jardins de la Ciutat Financera del Banc Santander, situada a Boadilla del Monte (Madrid), compten amb 500 exemplars d'oliveres mil·lenàries i centenàries. Emilio Botín les va obtenir de diverses procedències, també d'Itàlia i Turquia. L'oli produït per aquests arbres, actualment, és un producte de luxe utilitzat com a regal institucional o per a la clientela destacada de l'entitat.

A la finca, que presumeix de tindre la col·lecció d'oliveres més important del món (dotze de mil·lenàries, espoliades a diversos indrets), s'hi va replantar un dels arbres mil·lenaris de Canet lo Roig (Baix Maestrat), batejat amb el nom de Santander pel propietari. Com que es tractava de la seua preferida, l'olivera de Canet va ser objecte d'un estudi pioner en aquest àmbit: la seqüenciació del seu genoma, duta a terme pel Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC). El fet va indignar la gent que defensa la permanència de les oliveres al seu lloc d'origen. Ramon Mampel, llaurador i membre de la cooperativa Clot d'en Simó, lamentava que una institució pública com el CSIC fes un estudi, promogut per Emilio Botín, d'un dels exemplars espoliats, que –recorda– mai no s'hauria d'haver arrencat. La gent que entén la deslocalització de les oliveres com un atac a l'arbre i al territori on ha nascut considera que l'autocomplaença que mostra la finca és un insult.

Arbres arrencats que es transporten en testos / ECOLOGISTES DEL SENIA

Hilari Jaime amb una olivera monumental de Canet lo Roig / LAURA VILLAPLANA

ICÍAR BOLLAÍN CINEASTA, DIRECTORA D'“EL OLIVO”

“Preval la idea que el que és de tots no és de ningú, però, en realitat, és el contrari”

La realitzadora madrilenya durant el rodatge del seu darrer film / JOSÉ HARO

La directora i actriu Icíar Bollaín porta el mercadeig de les oliveres mil·lenàries a la gran pantalla a través de la seva última pel·lícula, *El olivo*. L'obra conta la història d'una jove que emprèn un viatge per recuperar una olivera venuda contra la voluntat del seu avi, en un context familiar i social devastat per la crisi i les conseqüències d'un model econòmic en fallida. Amb guió de Paul Laverty, col·laborador habitual del cineasta Ken Loach, per a moltes veïnes implicades en la lluita contra l'espòli, el film representa l'arribada d'un altaveu de la seua causa.

Laura Villaplana
@VillaplanaLaura

El olivo es defineix com “un conte modern”. Què té de ficció i què té de realitat?

Els personatges i el que els passa és ficció, però reflecteix una o diverses realitats: la de les relacions amb la terra, el nostre paisatge i la nostra família i la del boom del totxo i la crisi posterior a Espanya, entre altres coses.

En relació amb el missatge de la pel·lícula, parles de la necessitat de les cures cap a la comunitat, cap al patrimoni... Fins a quin punt creus que hem deixat de cuidar-nos?

Bé, crec que el model econòmic espanyol, basat en el totxo durant tants anys, ha estat *curterminist* i nefast. Ha deixat el nostre paisatge arrasat a molts llocs, ha deixat moltíssima gent a l'atur o l'ha abocada a l'emigració per la falta d'oportunitats... Crec que és indispensable pensar en un altre model de creixement que no busque el benefici immediat per a uns pocs, sinó fer polítiques que beneficïn tothom a llarg termini. I, en aquest benefici, cal incloure-hi el medi ambient, el respecte i la cura del nostre paisatge i, per extensió, de la nostra cultura. A vegades, sembla que preval la idea que el que és de tots no és de ningú, com el patrimoni o els diners públics, però, en realitat, és el contrari. El que és de tots és teu, és nostre, és de cadascú.

Es calcula que, durant els anys del boom urbanístic, milers d'oliveres van ser arrencades per convertir-se en productes de luxe per a jardins, empreses... La crisi i, en alguns territoris, la normativa han fet que aquesta extracció frenètica s'ature. Creus que hem après la lliçó?

Hi ha activistes que fa anys que es dediquen a la conscienciació, caldria preguntar-los a ells si noten un canvi o noten que, almenys, hi ha més consciència. Jo crec que hi ha moltes batalles ara mateix, molts fronts oberts: l'educació, la sanitat, la reforma laboral, la corrupció... I crec que la del medi ambient també és a l'agenda perquè, en el fons, és transversal a totes les altres batalles, començant per la de la corrupció, que sovint està connectada directament amb el nostre paisatge, amb la terra, amb l'es-

peculació urbanística. Potser falta un poc més de consciència: no es tracta de tenir cura del medi ambient, el paisatge i els arbres perquè són bonics, sinó perquè, si els destruïm, no hi ha futur; perquè cuidant el medi ambient ens cuidem nosaltres mateixes i descuidant-lo empitjorem la nostra vida, ens fem mal.

Podem entendre la lluita de la protagonista com un crit davant l'immobilisme?

Com molts dels personatges que escriu Paul, Alma és inconformista. No està disposada a no fer res, encara que el que fa sigui una quixotada, gairebé un disbarat. I fa l'únic que pot fer: anar a buscar l'arbre. El que passa és que, pel simple fet de posar-se en marxa, encara que siga un viatge absurd i sense pla, tot es mou i canvia: la seua relació amb el seu tiet, amb el seu amic Rafa, amb el seu pare... fins i tot amb ella mateixa. Gràcies a aquest viatge sense sentit, Alma passa pàgina amb tots ells i amb els altres i troba una pau que necessitava.

La pel·lícula convida a repensar els límits de la propietat privada i el concepte de sostenibilitat d'algunes grans empreses. Aquests conceptes ens poden portar als orígens de la causa?

Sí, sempre tornem al mateix. Necessitem energia elèctrica, és obvi, però, ha de ser a costa del medi ambient i per a benefici d'uns pocs? Fins quan continuarem prioritant el màxim benefici en lloc del bé comú? No s'ha evidenciat que és un model que no funciona, que arrasa, destrueix i deixa milions de persones empobrides o directament fora del sistema?

El veïnat del Maestrat, sobretot aquella gent que fa anys que lluita per la protecció i el respecte de les oliveres, es refereix a la pel·lícula com “l'ambaixadora de la seva causa al món”. Quina acollida va tenir al Festival Internacional de Cinema de Miami?

L'acollida a Miami va ser molt bonica. Hi ha una cosa molt universal quan es parla de la terra, dels laços amb el nostre lloc d'origen. La sala estava plena de cubans, veneçolans, colombians... Miami és un lloc d'arribada per a molts llatinoamericans i es van emocionar molt. Qui no té una terra i uns laços amb aquesta terra i amb la família? Crec que l'olivera arrencada és una metàfora molt àmplia que pot connectar amb gent i cultures d'arreu. I, a més, per descomptat, destaca el valor de les oliveres mil·lenàries. ◀

Chris Ealham, historiador

“Encara fa por la paraula ‘anarquisme’: els pànics morals segueixen influint”

Vila de Gràcia, Barcelona, matí plujós de març. Chris Ealham (Kent, 1965) ha arribat cinc minuts abans de l'hora acordada: ve de localitzar la casa d'un dels protagonistes del seu proper llibre. Ealham no para quiet. Acaba de presentar la seva biografia de Josep Peirats, *Vivir la anarquía. Vivir la utopía* (Alianza, 2016), però les brases de *La lucha por Barcelona. Clase, cultura y conflicto* (2005) encara cremen: és un dels historiadors del moviment llibertari més respectats. Professor a la Saint Louis University de Madrid, la cadència del seu parlar contrasta amb l'activitat frenètica que desenvolupa. Les lletres *r* cauen, arrossega des, en una mena de sot. Ealham dubta, pensa i somriu sense apartar els ulls de l'interlocutor. De fons, a la gravadora, se sent l'alegre joc d'infants i el repic agut d'una bombona.

Jordi de Miguel Capell
@jordidemiguel

Si per parlar de la teva formació com a historiador et punxo una cançó de Crass, tu què em dius?

(Riu) Ah, la meua joventut! Vaig descobrir el *punk* quan tenia tretze anys i va canviar la meua vida per complet. Va ser clau per a la meua formació cultural i intel·lectual. Vaig descobrir les grans idees i els istmes -surrealisme, anarquisme, situacionisme, marxisme...- i em va obrir a noves perspectives, molt diferents de les que rebia a l'escola.

En algun lloc he llegit que la universitat, a priori, no era el teu destí...

Vaig ser el primer de la meua família d'anar-hi. Crec que també vaig ser l'únic del meu institut. El sistema educatiu d'aquella època estava molt estratificat: hi havia les *grammar schools*, que preparaven els alumnes per a la universitat, i les *secondary modern schools*, que formaven els obrers del futur. La Gran Bretanya travessava una gran crisi social i econòmica, amb molt d'atur. Amb setze anys, no vaig poder trobar feina i, a poc a poc, em va anar motivant la universitat. Vaig entrar-hi gràcies a una beca, que cada vegada eren més escasses des que Thatcher va començar a destruir l'estat del benestar.

Com arriba el teu desig d'estudiar l'anarquisme català? Té relació amb aquesta fascinació hispanista que hi ha a Anglaterra?
No en el meu cas, encara que, sens dubte, sóc dins d'aquesta tradició.

A la meua època *punk*, em van influir molt les lectures *Anarchism*, de George Woodcock, i *Homenatge a Catalunya*, de George Orwell. Em va atraure molt l'excepcionalitat del cas: Espanya és el país que ha tingut la revolució més profunda de la història de la humanitat en l'àmbit participatiu. Després, vaig anar al Queen Mary College de la Universitat de Londres perquè Paul Preston hi feia classes.

Els teus estudis treballen molt sobre l'espacialitat. En una entrevista amb Txema Bofill, deies: “Els historiadors, moltes vegades, s'obliden que el passat existeix més en l'espai que en el temps”.

Sí, crec que és necessari enfocar el treball històric dins el teixit geogràfic i urbà d'una realitat concreta. En la història social, hi ha molts acadèmics que enfoquen les lluites socials i de carrer sense incorporar-hi aquest aspecte. Però és important analitzar que, dins d'aquestes lluites, hi ha una lluita més àmplia per controlar les ciutats a escala macro.

Per què és tan important en el cas de Barcelona?

A Barcelona, sempre hi ha hagut conflictes territorials dins el conjunt conflictiu de la ciutat. A principis del segle xx, per exemple, hi havia l'autoritat local -que en alguns moments va tenir una estructura política com la Generalitat o la Mancomunitat-, el poder econòmic local dels empresaris i el poder econòmic sindical de la CNT. I, entre tot això, l'Estat espanyol. En el cas de Barcelona, és fascinant veure com aquests actors es mouen i canvien les seves aliances.

De fet, tot i que s'emmarca entre 1898 i 1936, al teu llibre *La lucha por Barcelona. Clase, cultura y conflicto* ja

FOTOGRAFIES DE L'ENTREVISTA:
VICTOR SERRI

parles de com el pla Cerdà va modificar aquestes relacions de poder...

El pla Cerdà és un bon exemple de com els poders econòmics actuen de manera més determinant que l'idealisme escrit sobre el paper. Alguns diran que va ser una utopia de la classe il·lustrada liberal i, de fet, hi ha moltes similituds amb el pla Hausmann de París. És cert que, dins el pla Cerdà, hi havia aspectes reformistes, però, com a sistema urbanístic, atorgava molta visibilitat a les autoritats. Va crear un ordre gairebé perfecte en el disseny, però va facilitar el control de la gent als carrers.

Amb el teu permís, et cito textualment: "L'anarquisme era quelcom propi, un producte dels barris, i també quelcom que va construir la seva identitat. Hi havia una cultura de barri prèvia que tenia molt a veure amb la cultura anarquista i la complementava". Què passava en aquells barris?

A tota l'Europa moderna, hi havia una cultura d'acció directa entre les masses. A molts països, el liberalisme va crear noves estructures per incorporar certs sectors socials que, amb el temps, van modificar aquesta cultura. A Espanya, no va ocórrer així. El que jo veig és una praxi de la gent anònima, anterior a l'anarquisme, que va deixar el terreny molt ben preparat. Més tard, la CNT no va tenir por d'articular aquesta cultura prèvia. El socialisme alemany, per exemple, va ser un moviment molt més disciplinat i va treballar per crear un nou tipus d'obrer. Aquí, en canvi, els anarquistes... no vull dir que hi confiessin, perquè també

van modificar aquesta cultura, però no tenien por d'aquestes tradicions violentes o, diguem, explosives.

A Barcelona, l'autoritat no aconsegueix penetrar als barris com ho fa a París.

No, perquè l'Estat espanyol sempre es va mostrar feble i incapaç d'aconseguir-ho. Abans, durant i després de la República, les forces repressives no eren suficients per controlar els barris obrers. Per això van ser ampliadament tantes vegades amb lleves de l'exèrcit. Dins els barris de Barcelona, existia un teixit social molt fort i durador. Quan la CNT va arribar-hi, va saber potenciar-lo.

Expliques que aquesta sociabilitat de barri "estava condicionada, també, pels símptomes de la crisi urbana com, per exemple, la massificació i la pitjor situació de l'habitatge".

Sí. Aleshores, als barris, no existien passatemps assequibles. Els veïns s'agrupaven al portal, als carrers... La sociabilitat era molt diferent si la comparem, per exemple, amb el cas britànic. A Anglaterra, en arribar al segle xx, hi havia més cases particulars, les famílies tenien més independència com a unitats úniques. Amb l'èxit de l'imperialisme, certes capes d'obrers, no totes, vivien millor. En canvi, aquí, hi havia una pobresa molt estesa. El tipus d'habitatge -petit i saturat- fomentava més el contacte al carrer. A més, els barris i les fàbriques estaven junts i, per tant, la gent es desplaçava a peu d'un indret a un altre, fet que donava lloc a més trobades espontànies.

Abans, deies que part de l'atractiu de la CNT es trobava en la seva bona disposició per construir una organització

“

Els anarquistes van modificar una cultura prèvia d'acció directa entre les masses, però no tenien por d'aquestes tradicions violentes o, diguem, explosives

Abans, durant i després de la República, les forces repressives no eren suficients per controlar els barris obrers. Per això van ser ampliadament tantes vegades amb lleves de l'exèrcit

”

militant al voltant d'aquestes tradicions culturals obres ja existents. Quins aprenentatges es poden treure d'aquesta experiència?

(Pensa) Crec que sempre cal ser realista: cal construir a partir del que estigui passant en una realitat concreta en un moment donat. Per exemple, la dels venedors ambulants. Jo ja esmento aquest fenomen al llibre. Des d'aleshores, la seva naturalesa ha canviat molt, però continua sent un conflicte important.

Ho tenia anotat. A La lucha por Barcelona, dius: "Pràctiques com el comerç ambulant, sense ser necessàriament il·legals, eren criminalitzades periòdicament per les autoritats". Sona actual...

Respecte a l'autoritat, veig moltes continuïtats en la mentalitat de controlar, difamar i intentar crear un consens per aïllar -primer- i reprimir -després- certs grups. La venda ambulant era una pràctica molt estesa a la Barcelona dels anys vint i trenta. Aleshores, la duïen a terme molts murcians i andalusos, però també catalans. Suposo que hi ha molta gent gran que, avui dia, se solidaritza amb els manters.

Al llibre, també parles de la vaga de lloguers de 1931 i de l'habilitat de la Comissió de Defensa Econòmica (CDE) per incorporar gent que no era de la CNT a la lluita.

El que he vist els darrers anys amb les PAH em sembla encara més valent. Avui dia, hi ha una policia paramilitar, o molt militarista, més repressora i menys coneguda: durant els anys 30, era més fàcil identificar els policies a l'hora d'evitar un desnonament perquè ni tan sols anaven amb màscares. No vull dir que als anys vint o trenta fossin sants, però, amb els equips d'antidisturbis, avui semblen un exèrcit preparat per a la guerra social.

Malgrat aquest precedent, hem hagut de recórrer a una tradició de lluita argentina no vinculada a l'habitatge per explicar el mateix fenomen...

Sí. I això que hi ha moltes connexions amb aquella època. Crec que els activistes d'avui haurien d'aprendre de lluites del passat com aquella. Per crear una cultura de lluita, una qüestió tan bàsica com la lluita per l'habitatge es fa imprescindible. A *La huelga de alquileres y la Comisión de Defensa Económica*, Manel Aisa explica molt bé el cas de 1931.

Quin paper van jugar les dones en aquelles lluites?

Les dones jugaven un paper més important en els conflictes de consum. Durant la vaga de lloguers, moltes vegades, els nens i les dones anaven al davant a les manifestacions: la policia era reticent a atacar-les. També hi ha casos de dones que actuaven amb els grups d'acció i, després, ocultaven les pistoles perquè la policia, per sexisme, no les escorcollava. Però aquestes eren activitats auxiliars. En general, la majoria dels que ocupaven càrrecs als sindicats tèxtil i fabril eren homes, tot i que hi havia moltes dones obreres dins el ram. A molts estudis sobre l'anarquisme, no es parla de les companyes. De

la de Durruti, tot i que es va moure entre els exiliats fins que va morir, no en sabem gairebé res.

Tornant als barris: què va fer la República per intentar controlar-los?

El seu projecte va ser diferent del de la monarquia, que no era gens subtil en les seves tècniques de control a través del pistolisme o de la Guàrdia Civil. Però, a la República, no tot eren flors i violes: van intentar reprimir sense fatalitats. En general, les autoritats volien reprimir sense morts, però també desmobilitzar els que havien creuat la línia de la protesta, per exemple, deixant gent a l'hospital. Els guàrdies d'assalt estaven més preparats per reprimir, eren una autèntica policia urbana. Va ser un punt d'inflexió social, perquè la Guàrdia Civil havia nascut com a guàrdia rural.

I quin paper hi va tenir l'urbanisme? Le Corbusier va ser a Barcelona per idear una altra reforma del Raval...

A Barcelona, durant la República, els dos eixos de control van ser la policia i l'urbanisme. Companys deia que, si pogués, destruiria el Raval a canonades; un comentari de mal gust si recordem que, durant la Setmana Tràgica, es van utilitzar canons per destruir les barricades. El projecte de *purificar* el Raval, ja present a l'obra de Cerdà, es va mantenir viu durant

“

Crec que els activistes d'avui haurien d'aprendre de lluites del passat com la vaga de lloguers de 1931. Hi ha moltes connexions amb aquella època

A Barcelona, durant la República, els dos eixos de control van ser la policia i l'urbanisme. El projecte de 'purificar' el Raval, ja present al pla Cerdà, es va mantenir viu

”

la República i durant el franquisme i, en democràcia, continua viu. En aquest sentit, el trasllat de la Filmoteca de Catalunya al Raval no és un projecte neutre.

Continues: “El problema de la Generalitat i els republicans catalans era que tenien una confiança ingènua en les lleis per solucionar problemes socials i econòmics greus”.

En general, els republicans eren molt idealistes. Molts eren advocats, com Companys, i confiaven massa en el seu poder. Era la primera vegada que n'havien tingut tant, però el seu projecte era una utopia gegantina. En una ciutat amb una tradició molt radical i revolucionària, volien convertir els obrers en republicans sense millorar la condició obrera. En aquells anys, la lluita de classes anava agafant més i més força...

Al llibre, també parles de la utilitat dels “pànics morals” deslligats per alguns mitjans i periodistes com Josep Maria Planes, assassinat l'agost de 1936. Han passat 80 anys i l'anarquisme continua sent un enemic públic.

Políticament, deu tenir la seva lògica que s'hagin reeditat els treballs de Josep Maria Planes. A les seves cròniques, hi havia molta fantasia. Per exemple, parlava de suposats vincles entre narcotraficants i anarquistes. I aquesta lògica perdura. Les autoritats continuen intentant vincular l'anarquisme amb la violència. Hi ha un corrent acadèmic que fa el mateix.

Malgrat això, l'anarquisme implícit està a l'ordre del dia: 15-M, cooperatives de consum... Hi ha més pràctiques autònomes que mai.

L'escriptor Tomás Ibáñez parla de l'anarquisme extramural. Em sembla un concepte molt interessant i útil. Avui dia, hi ha moltes pràctiques horitzontals que són un ressò de la tradició anarquista de l'Estat espanyol. Amb la crisi econòmica i social que travessem, és lògic que hi hagi més horitzontalitat, perquè la gent no tenia cap vincle amb els partits polítics tradicionals. Ha creat els seus vincles per afrontar, contestar o crear un espai propi dins la societat civil.

I què ha passat amb l'anarquisme explícit? Per què no hi ha més vinculació amb ell?

(Pensa) No sé ben bé com contestar la pregunta. És una pena que hi hagi tantes divisions entre els anarcosindicalistes. Crec que l'absència d'un gran sindicat limita l'impacte de l'anarquisme en la societat. Hi ha poca gent mirant de crear vincles entre les escissions. Amb algun acostament d'aquests grups, potser seria possible donar una altra imatge. També suposo que hi ha gent que té por de la paraula *anarquisme*. Els pànics morals continuen influint sobre la gent.

Quina opinió et mereix aquesta cita de Jacques Rancière: “Ara, estem en un punt en què el problema no és la vella pregunta: ‘Què pot fer la classe treballadora?’, sinó ‘amb quina forma de col·lectiu obrer es pot crear de nou’”?

Buf, bona pregunta (Pensa). Bé, crec que els sindicats tradicionals no han tingut èxit des de la seva institucionalització durant la transició. Han aconseguit ben poc. Per atraure més obrers, seria millor tenir menys estructura i més capacitat de combat i de transmissió d'una cultura de lluita. El sindicalisme oficial es troba a la corda fluixa. ◀

“Peirats va omplir un gran buit en la història de l'anarquisme”

Per què escrius un llibre sobre Josep Peirats?

En començar els meus estudis sobre el moviment anarcosindicalista, em va cridar molt l'atenció la funció dels intel·lectuals obrers. Per a mi, van ser exemplars: no solament lluitaven per un món millor, sinó també per millorar el seu coneixement i eradicar l'analfabetisme. Abans i després de la República, l'obrer mitjà entrava a la fàbrica als set o vuit anys, potser menys. Com a màxim, podien haver passat dos anys a l'escola. Molts dels activistes d'aquesta època es van formar gràcies al seu sacrifici i a la xarxa d'escoles que va construir el moviment sindical. Alguns, com Peirats, van arribar a tenir una cultura excepcional, ateses les circumstàncies, robant temps a la son per formar-se. A més, el seu cas és interessant per la seva trajectòria i pels anys en què va viure: va néixer dos anys abans que la CNT i va morir l'any 1989, després de la seva escissió.

Peirats també va ser autor de La CNT a la revolució espanyola. Com era com a historiador?

El seu mètode era molt diferent del que avui anomenem la història del moviment obrer. La gran revolució va arribar amb l'historiador britànic E.P. Thompson (1924-1993), les obres del qual no es van traduir al castellà fins a la transició. Així doncs, Peirats no sabia res d'això. Els seus treballs són formals i convencionals fins a cert punt, però van omplir un gran buit. Amb la guerra freda, es va fer imprescindible reclamar la història de la

revolució espanyola. Ell ho va fer posant sobre el mapa el paper fonamental exercit pels anarquistes. La seva obra també va ser molt important per a una generació d'historiadors joves del tardofranquisme, encara que després alguns d'ells no ho van voler reconèixer.

Dius que, per escriure el llibre, vas estudiar desenes de cartes del mateix Josep Peirats. Quina importància té l'anàlisi d'aquest tipus de fonts documentals per a la història de l'anarquisme?

En el cas de Peirats, es pot dir que, a través de les cartes, després de la seva expulsió de la CNT, va construir una mena de comunitat alternativa amb els seus corresponsals. Aquests textos són una mena de comentari sobre el dolor i el patiment de l'exili, temes als quals, en general, és difícil accedir a través de fonts públiques. El gust quotidià i els costos del desterrament hi apareixen exposats de manera molt viva.

S'elogia la interdisciplinarietat de les teves obres, però, de quina altra manera es pot afrontar la història de l'anarquisme?

La història social és molt important per a la història de l'anarquisme perquè totes dues parteixen de baix. L'anarquisme és molt més que un sindicat, és un gran moviment cultural que, a més, té la seva pròpia cultura política. Per investigar-lo a fons, cal operar a diferents nivells integrant elements de diverses disciplines. No hi ha una altra manera. ◀

Reapropiarse del dol en col·lectivitat

Iniciatives com els grups de dol aposten per l'acompanyament a les persones que han perdut éssers estimats. El seu objectiu és transformar el dolor i avançar en el creixement personal i col·lectiu

Vicent Almela / Guille Laríos
@La_Directa

“La mort ha quedat allunyada i desnaturalitzada, relegada al tabú. Ja no es considera com un fet natural i freqüent de l'existència”, explica el terapeuta Carles Perarnau

A parer de Perarnau, “parlar del que sentim és molt important, requereix d'un procés adaptatiu, emocional i mental davant la pèrdua de l'ésser estimat”

Qui conegui o hagi visitat Varanasi, una de les set ciutats sagrades de l'hinduisme i el jainisme, deu haver contemplat els *ghats* crematoris de la ciutat, a la riba del riu Ganges, i el funcionament diari ininterromput de les cremacions de cossos morts en pires funeràries. Des de temps immemorials, la “capital espiritual de l'Índia”, ubicada a l'Estat d'Uttar Pradesh, rep milers de persones moribundes que vénen a passar els seus últims dies als carrers de la ciutat o en residències habilitades per al “període d'espera”. Segons la tradició i la mitologia hindús, el fet de morir a la ciutat rebent la cremació i llançant les cendres que en resulten a les aigües del riu permet, finalment, alliberar l'ànima del *samsara*, l'etern cercle de la reencarnació.

A Varanasi, la connivència entre vida i mort és present a cada racó de l'espai públic i privat. Els cadàvers s'amunteguen o discorren sense vida pel riu mentre la mainada juga a les escalinates dels *ghats* i els seus pares i mares fan les ablucions matineres i, després, una menjada. Les habitants de la ciutat viuen el fenomen d'una manera plenament normalitzada: la cerimònia de la mort esdevé celebració (les llàgrimes estan prohibides per no entorpir la transmutació de l'ànima) i l'únic que genera neguit és el xoc cultural que experimenta el turista occidental que hi assisteix per primera vegada.

Aquesta concepció de la mort és sostinguda culturalment gràcies a l'extensió de les cosmovisions religioses hinduistes i

budistes, que perceben la mort com un naixement. L'enfocament és oposat al de les societats occidentals, on el decés és gairebé un tabú arran del llegat de reminiscències culturals i religioses judeocristianes.

La mort, un tabú a Europa

Carles Perarnau, coordinador i terapeuta del servei d'acompanyament en el dol a Manresa, afirma que els hàbits i els estils de vida contemporanis han desnaturalitzat el fenomen de la mort i la seva gestió emocional. “Pot ser que la concepció fosca i tètrica de la mort que impera a Europa tingui relació amb algunes de les aportacions provinents de la religió catòlica, apostòlica i romana. Tot i així, no crec que en sigui la causa principal, com sí que ho és en dimensions com la sexualitat. L'*Ars Moriendi*, el llibre cristià del bon morir, ha estat, durant segles, una guia d'ajuda i preparació pels cristians d'Europa perquè no temin la mort”, explica.

L'especialista apunta altres possibles causes d'ordre socioeconòmic: “Els valors socials i l'estil de vida han canviat des dels anys 60. La mort ha quedat allunyada i desnaturalitzada, relegada al tabú. Ja no es considera com un fet natural i freqüent de l'existència. Per això, quan arriba, es tendeix a considerar-la com un accident circumstancial que es viu de manera negativa. Si no evadíssim la mort i fóssim capaços de parlar-ne i veure-la com un fet natural i intrínsec a la vida, la pèrdua seria menys terrible i, alhora, més fàcil d'elaborar”.

Com gestionem el dol?

Segons Pau Pérez Sales, psicòleg i terapeuta: “El dol és un procés mitjançant el qual la persona reconstrueix el seu món i, per tant, es reconstrueix ella mateixa sense la persona perduda”. A la pràctica, destaca Perarnau: “Es tracta d'un recurs basat en el suport, l'assessorament i l'acompanyament perquè cada persona sigui capaç de superar el seu dolor. Parlar de la mort i del que sentim és molt important i requereix d'un procés adaptatiu, emocional i mental davant la pèrdua de l'ésser estimat”. El terapeuta afegeix que “la concepció occidental de la mort ha comportat una negació del dolor i ha derivat en un suport comunitari insuficient”.

Per satisfer aquesta demanda, grups de dol com el de Manresa treballen, des de 1999, impulsant dinàmiques terapèutiques individuals i grupals. A parer seu, aquestes iniciatives generen un sistema de suport social destinat a les persones que no reben cap mena d'ajuda en una situació de pèrdua i “poden proveir suport emocional, tangible, informacional i sentiment de pertinença”. “Es treballen aspectes cognitius i emocionals a través de l'expressió dels sentiments i el dolor, mitjançant la pintura, l'escriptura, la música... S'adquireixen noves habilitats per afrontar la pèrdua”, destaca.

Per a Adela Torras, presidenta de l'associació AVES: “Als grups de dol, es treballa el dolor que s'experimenta i les mane-

Sessió de formació per a persones facilitadores de grups de dol / JORGE DIMARCO (AVES)

Un moment de la cerimònia per la mort de l'activista Pablo Molano / VÍCTOR SERRI

res de prendre'n consciència. Treballem les emocions en profunditat, mitjançant espais de parla i d'escolta activa. Les persones que faciliten la comunicació dins els grups són antigues usuàries. Només acompanyen el dolor, no entren a fer judicis ni comparacions ni a donar consells”.

Diferents necessitats segons el tipus de mort

Segons Pernarnau, “hi ha morts que són més difícils d'elaborar, com les que provenen d'accidents, suïcidis, sobredosi...”. El terapeuta afegeix que “el tipus de relació que s'ha establert entre les persones pot comportar més o menys dificultats a l'hora de desprendre-se'n”. Tot i així, assenyala: “Diversos autors emmarquen les etapes del dol i les defenses psicològiques que s'experimenten com a universals. Existiria un itinerari d'estadis psicològics per on es passa: xoc, incredulitat, negació, tristesa, responsabilització, ràbia, intents d'anar acceptant la realitat...”.

Altres enfocaments són més crítics amb aquesta concepció *universalista*. En un article titulat “Dol: una perspectiva transcultural. La construcció social del sentiment de dolor”, Pau Pérez critica la pretensió dels enfocaments professionals dels rituals de dol a Occident. A parer seu, imposen la universalitat “del procés psicològic que segueix la pèrdua, així com el ritual col·lectiu que el facilita, i neguen que vingui determinat per la cultura”. Aquest fet, segons Pérez, “representa una visió etnocèntrica del dol que extrapola el que s'accepta a la cultura dominant euronord-americana i contradiu l'experiència d'altres cultures”.

Politzar el dol, cuidar la vida

La mort de Pablo Molano, militant de diversos moviments socials de la ciutat de Barcelona, i el comiat organitzat per les seves companyes de l'Ateneu Popular La Base del Poble-sec -sempre amb el consentiment i la participació de la seva mare- ha estat un dels moments més emotius i sincers que han viscut els moviments socials de la ciutat durant els darrers anys. Va

ser una setmana de dol col·lectiu, amb un vetllador -amb el cos present, dins del centre social- durant un dia sencer i una marxa de més de 500 persones fins al cementiri de Montjuïc. També es va organitzar un recorregut pels espais de militància de Molano, que va culminar amb la reocupació de l'edifici de la tercera Rimaia. Aquestes pràctiques mostren que existeix la possibilitat de reapropiar-nos de la mort i assumir-la en col·lectiu, tot trencant amb l'individualisme i els estigmes socials i culturals que ens imposa la visió occidental.

En aquesta línia transformadora, el Centre Social de Sants ha acollit la primera trobada del Grup de Dol de Barcelona. L'experiència sorgeix de les necessitats d'algunes persones properes als moviments socials i pretén crear un espai horitzontal de confiança, cura i suport mutu per a les persones que estan vivint processos d'aquest tipus. Segons Marina Sánchez, una de les impulsores: “Després de la participació d'algunes de nosaltres en alguns grups de dol tradicionals, considerem que no sempre s'atén la diversitat i s'acostuma a establir una certa verticalitat en la dinamització”. “Se sol crear una relació forta entre la facilitadora i la persona que viu el dol, però no es potencia la relació amb la resta de membres”, explica.

Per trencar aquestes inèrcies de verticalitat, Sánchez considera important: “Crear una comunitat basada en la confiança i la cura que ens permeti fer una anàlisi col·lectiva i trobar els punts en comú que tenim. Així, podem identificar d'on ve l'arrel social del problema i abordar-la políticament”. Reconeix que “cada dol és únic i molt personal”, per això pensa que és cabdal “la creació d'espais de cura que partisquen de les necessitats comunes i específiques de cada grup”.

Sánchez planteja un repte que transcendeix la gestió de la mort: “Estar millor i curar-nos en col·lectiu és una forma de lluita. Si volem estar i sentir-nos bé emocionalment, a banda dels grups de dol, també haurem d'estar capacitades per crear estructures de cura transformadores que ens permeten cuidar i acompanyar tots els aspectes de la vida”, conclou. ◀

Alguns enfocaments són crítics amb una concepció universalista del dol i les seves etapes. Segons el psicòleg Pau Pérez, aquesta és una visió etnocèntrica

Diverses persones properes als moviments socials han impulsat la primera trobada del Grup de Dol de Barcelona, que pretén crear un espai horitzontal de cura i suport mutu

La revitalització dels sindicats i el 'model organitzatiu'

El declivi de la influència dels sindicats i el deteriorament de les condicions laborals ha empès a una reformulació estratègica anomenada *model organitzatiu*. Es basa en un augment de la combativitat i en l'acció de base. S'aplica amb èxit als EUA, el Regne Unit i altres països de la Unió Europea

José Pablo Calleja Jiménez
Professor a la Universitat d'Oviedo

L'excessiva confiança en el poder institucional ha estat un error dels sindicats espanyols: la desmobilització i la crisi d'afiliació els deixen sense recursos autònoms

Als Estats Units, es va respondre a les maniobres antisindicals de principis dels anys 90 amb una aposta pel reclutament massiu a través de l'acció col·lectiva

La reconversió industrial que va seguir la crisi dels anys setanta és el punt de partida d'un procés de declivi sindical a escala mundial. Aquest procés implica la pèrdua d'afiliació i de la influència econòmica, social i política de les organitzacions dels treballadors.

Hi ha força consens sobre les raons fonamentals del deteriorament del poder sindical. La transformació i l'atomització del teixit industrial i les retallades en serveis públics han restat molts afiliats. D'altra banda, les relacions laborals que fa uns anys es consideraven atípiques -subcontractes, externalització de serveis, falsos autònoms, teletreballadors, jornades parcials- són cada vegada més comunes i generen situacions difícils d'organitzar sindicalment. Tampoc podem obviar els canvis culturals que tendeixen a accentuar l'individualisme, fet que comporta la ruptura de les identitats obreres i comunitàries. Aquesta realitat, unida als nous estils i actituds en la gestió empresarial, contribueixen a erosionar la base social dels sindicats. A més, la debilitat d'aquestes organitzacions s'accentua arran del procés de globalització econòmica, que dificulta la regulació interna d'uns estats atrapats en l'espiral de competir per reduir costos. En conseqüència, els governs de tot signe polític viren cap a posicions neoliberals, afavoreixen els interessos del capital i subordinen els drets de la ciutadania a la marxa de l'economia: caracteritzen els sindicats com a part del problema i no de la solució.

Panorama de feblesa a l'Estat espanyol

La pèrdua d'afiliació és una tendència internacional. En el cas espanyol, el percentatge d'assalariats afiliats als sindicats és estable des de l'inici del període democràtic: se situa en una

forquilla que va entre el 15 i el 20%. A falta d'estadístiques oficials des de l'any 2010, és molt possible que aquest percentatge hagi baixat arran de la destrucció de llocs de treball i l'augment de la precarietat. També per la desafecció cap als principals sindicats, que han optat per la concertació política durant la crisi i han estat implicats en diversos escàndols de corrupció.

Des de fa dècades, els grans sindicats espanyols han compensat els efectes de la baixa afiliació a través de la seva participació institucional i de la seva capacitat per a la mobilització. Els últims anys, aquests mecanismes s'han debilitat i marquen el camí cap a un declivi més acusat. Els sindicats van apostar per reforçar el seu poder institucional a través de la representació electoral dels treballadors i, en fer-ho, van descuidar la importància fonamental de l'afiliació. Exercir el poder institucional és més còmode i econòmicament rendible, però també implica dependència d'una font externa atorgada i controlada pel govern, que la utilitza a la seva voluntat. I aquesta voluntat és, actualment, reduir la influència de les organitzacions sindicals. L'excessiva confiança dipositada en el poder institucional ha estat un error estratègic, ja que la desmobilització i la crisi d'afiliació deixen les organitzacions sense recursos autònoms per apoderar-se.

El revulsiu ve dels EUA

En altres marcs de relacions laborals, com l'anglosaxó, el nombre d'afiliats és una variable vital per a l'activitat sindical. Als Estats Units, les maniobres antisindicals van aconseguir que, a principis dels anys 90, l'afiliació en el sector privat fos residual. A finals d'aquesta dècada, les organitzacions sindicals nord-americanes van respondre amb el desenvolupament del *model organitzatiu*, que aposta pel reclutament massiu a través de l'acció col·lectiva als centres de treball i els espais comunitaris. Aquest acostament a la seva base social es complementa amb una obertura total de l'organització a la parti-

/ ENRICH F.

cipació. Aquest renovat caràcter democràtic facilita que els afiliats esdevinguin militants actius.

El nou enfocament utilitza un seguit de tècniques i tàctiques deliberades, tant per al reclutament com per al conflicte. Es busca implicar els treballadors i altres actors de la comunitat. El *model organitzatiu* també implica un canvi en els processos interns i les tàctiques externes del sindicat i combina accions creatives i més agressives per assolir la màxima eficàcia. Sembla que aquest augment de la combativitat era previsible, ja que els sindicats han d'actuar en un mitjà cada vegada més hostil.

El sindicat nord-americà de serveis SEIU va ser pioner en el desenvolupament d'aquesta estratègia. Sota el lideratge de John Sweeney, aquesta organització va destinar una tercera part dels seus recursos financers i humans a l'organització de campanyes de reclutament i mobilitzacions de base. Ho va fer col·laborant de manera estreta amb altres moviments socials, de consumidors, ciutadans i religiosos. El SEIU va dur a terme campanyes reeixides entre el personal de seguretat i neteja d'un barri o a residències d'ancians. Va organitzar la solidaritat local a llocs on la dispersió d'empreses i de llocs de treball no fomenta les vies d'afiliació tradicionals. Altres sindicats com HERE -orientat als empleats de l'hostaleria i de restaurants- o UNITE -del sector tèxtil- van seguir el seu exemple i han generat noves esperances pel deteriorat moviment sindical nord-americà.

El 'model organitzatiu' arriba a Europa

Pocs anys abans del canvi de segle, diversos sindicats europeus van començar a interessar-se per aquesta nova estratègia. Va penetrar fortament al Regne Unit, on es van començar a desenvolupar seminaris i acadèmies que formen en el desenvolupament de campanyes d'afiliació partint d'una base territorial. Aquestes campanyes impliquen un estudi minuciós de les empreses del sector i dels seus problemes laborals, amb activitats d'informació, coordinació i formació. L'etapa final és la mobilització, pre-

parada detalladament, per afrontar conflictes. El marc sempre és ampli: la pressió no es dirigeix només a l'empresa, sinó també als clients, els proveïdors i tota la comunitat local.

L'ús de la creativitat en les accions i les comunicacions, així com l'aliança amb sectors amplis i organitzacions, és una part intrínseca d'aquestes campanyes. Per exemple, l'any 2006, el sindicat alemany Ver.di va col·laborar estretament amb ATTAC per pressionar públicament la cadena de supermercats LIDL. Paral·lelament a la denúncia de les polítiques laborals internes de l'empresa, s'apuntava que aquesta col·labora en l'explotació de treballadors a països en vies de desenvolupament a través dels proveïdors.

Actualment, hi ha un consens gairebé universal: el futur del sindicalisme implica organitzar els treballadors de manera massiva. L'apoderament intern i autònom de les organitzacions sindicals, aconseguit a través del reclutament, és el primer pas per aconseguir millorar les seves posicions d'influència en un entorn desfavorable. Malgrat estar llastades per una enorme força inercial i pel conservadorisme, han de poder abordar canvis profunds i emprendre noves estratègies si volen ser actors rellevants del sistema social en el futur.

El *model organitzatiu* constitueix un referent i ha suposat a cert impuls revitalitzador en entorns pràcticament abocats a l'extinció dels sindicats. Un dels seus èxits principals ha estat demostrar que la innovació estratègica no solament és possible, sinó que és vital. Amb un impacte nul, encara, en el nostre marc de relacions laborals, no crec que aquest model constitueixi l'estratègia en la qual hem de basar el futur. Sí que pot ser útil, però, en sectors d'alta precarietat i escassa presència sindical. Els reptes de les organitzacions de treballadors han de preocupar la majoria social, ja que està demostrat que, en el marc de les democràcies modernes, un sindicalisme fort constitueix una de les eines més eficaces per al desenvolupament de drets socials. I, també, per a la redistribució de la riquesa. ◀

El 'model organitzatiu' implica un canvi en els processos interns i les tàctiques externes: combina més creativitat i més agressivitat per assolir la màxima eficàcia

Pocs anys abans del canvi de segle, diversos sindicats europeus van començar a interessar-se per aquesta nova estratègia. Va penetrar fortament al Regne Unit

22-23

L'assassinat sota tortura d'un investigador italià al Caire tensa les relacions entre Egipte i la UE

24

El president dels EUA ha anunciat un programa d'un bilió de dòlars per modernitzar l'arsenal nuclear del país

Tetuan, objecte de desig feixista

Aquest districte popular de la capital espanyola ha esdevingut un escenari prioritari pel discurs xenòfob de l'Hogar Social Madrid (HSM)

Dos fets violents sense relació van ser instrumentalitzats per l'HSM, que va convocar una concentració contra les 'bandes llatines' sota el lema 'Multiculturalitat és inseguretat'

L'organització va plantejar una esmena a la totalitat de la convivència a la zona. Presenta les migrades com gent sospitosa que rep privilegis en forma d'ajuts socials

Jordi Navarro
@jurge_ng
Madrid

Situat al nord de Madrid, el caràcter popular de Tetuan no s'acaba d'avenir amb la resta de districtes que l'envolten, de caire més senyorial. Ben a prop de Tetuan, trobem l'AZCA, la zona d'oficines del poder financer madrileny -amb l'estadi Santiago Bernabéu com a límit i símbol fronterer més visible-, però el districte també inclou les cases baixes del passeig de la Direcció o el carrer de Bravo Murillo -l'eix vertebrador- amb els seus grans i petits comerços.

Els carrers de Tetuan també compten, habitualment, amb la presència de membres de l'Hogar Social Madrid (HSM), el col·lectiu ultradretà que pretén renovar el feixisme espanyol del segle XXI. Va ser en aquest districte on van fer la seva primera okupació. Tot i que no hi han tornat a causa del rebuig veïnal, la realitat és que l'HSM mai no ha marxat gaire lluny. A què treu cap aquest interès obsessiu per Tetuan?

Alimentant-se del clima mediàtic

El mes de març passat, Tetuan va ser l'escenari d'una baralla tumultuosa en què es van veure implicades persones d'origen dominicà i agents de la Policia Nacional espanyola fora de servei. Pocs dies després, a les rodalies de la Puerta del Sol, un jove de quinze anys va morir a causa d'una ganivetada rebuda durant una baralla entre presumptes membres dels Trinitaris i els Dominican Don't Play (DDP). Aquests dos fets sense relació van ser instrumentalitzats per l'HSM, que va convocar una concentració contra les *bandes llatines* a la plaça del Canal Isabel II de Tetuan. Molts mitjans de comunicació també van contribuir a generar alarma social: durant dies, es van criminalitzar zones senceres de Tetuan. Quan l'actualitat mediàtica va canviar de focus, el mal ja estava fet: els titulars sobre la inseguretat provocada per les *bandes llatines* legitimaven el discurs difós per l'HSM.

Els feixistes es van presentar a la manifestació amb banderes espanyoles i fent salutacions romanes. Lluïen una gran pancarta on es llegia *Multiculturalitat és inseguretat* i cridaven:

"Tetuan, obrir i espanyol". La protesta no se centrava en uns fets concrets, sinó que va esdevenir una esmena a la totalitat de la convivència a la zona. No era cap sorpresa, però, ja que la xenofòbia i l'ultranacionalisme són la base de les actuacions d'aquest col·lectiu. No cal gratar massa per descobrir-hi un vell racisme colonial. La portaveu de l'HSM i estudiant d'Antropologia Melisa D.R. és veïna de Tetuan, una informació que ella mateixa ha publicitat per presentar-se com una persona amoïnada per la "inseguretat" al seu barri. Afirmar que les persones d'origen dominicà són "una raça molt territorial".

El dia de la manifestació, l'HSM es va trobar amb l'oposició de desenes de persones del barri i d'altres indrets de Madrid, que -enmig d'un gran desplegament policial- havien ocupat la plaça on estava prevista la concentració abans que ho fessin els grups ultres.

Desmuntant el relat ultra

Segons el Padró Municipal d'Habitants, Tetuan és el tercer districte de la capital espanyola amb més percentatge de població estrangera (16,7%), per darrere dels districtes Centre i Usera. Dels sis barris que el conformen, el de Bellas Vistas és el que en té una concentració més gran, amb un 21,04%; a l'altre extrem, trobem el d'Almenara (12,05%). En aquests barris, el veïnat procedent de l'Amèrica Llatina representa entre el 37% i el 50% del total de població migrada, però la nacionalitat predominant és la filipina, seguida de la paraguaiana i la dominicana.

Les dades de la Brigada Provincial d'Informació comptabilitzen onze morts per violència entre bandes des de l'any 2000. Les mateixes fonts apunten que els gairebé 250 membres de les diverses bandes llatines -principalment DDP, Trinitaris, Netas i Latin Kings- es reparteixen entre diversos municipis de l'anella metropolitana i subratllen que els episodis violents que han protagonitzat no han tingut com a objectiu persones sense vinculació amb les bandes esmentades. Encara més: asseguren que ni tan sols se'ls pot atribuir la voluntat d'establir una guerra entre elles, ja que els enfrontaments violents puntuals han estat, en general, fruit de trobades casuals, no intencionades, tal com va succeir a la Puerta del Sol.

En qualsevol cas, aquestes dades no tenien gaire rellevància per l'organització de la protesta, que apuntava a la convi-

Tetuan és el tercer districte de la capital espanyola amb més percentatge de població estrangera (16,7%)

Un cordó policial separa la manifestació antifeixista i la de l'Hogar Social Ramiro Ledesma

vència global i impulsava un acte de rebuig del 16% del veïnat de Tetuan. L'obsessió de l'HSM per aquesta zona respon a una estratègia clara que intenta propagar a d'altres barris de classe obrera com Carabanchel: assenyalar les persones migrades com gent perillosa i privilegiada pels ajuts socials. Ahora, el grup s'autorepresenta com un col·lectiu format per "joves i solidaris patriotes" que defensen els interessos de la classe obrera espanyola, abandonada per una classe política corrupta.

"Multiculturalitat és inseguretat", pregonen. La realitat és que, a Tetuan, més que parlar de multiculturalitat, caldria referir-se a interculturalitat. Qualsevol divendres a la tarda, a la neuràlgica plaça dels Coloms, com l'anomena el veïnat, s'hi aplega canalla de tots colors que s'empaïta, crida i juga. D'acord amb el sociòleg Zygmunt Bauman, mentre la multiculturalitat tendeix a reforçar la identitat pròpia, la interculturalitat se centra en les identifications, és un procés dialèctic, permeable i no estanc.

A escassos metres de la zona de jocs, una vintena de neonazis munten guàrdia davant la porta d'un supermercat. Vesteixen impermeables amb una *estanteria* i fan cara de pomes agres. Al local, s'hi està fent una recollida d'aliments per la seva iniciativa "només per a espanyols".

Un moviment veïnal organitzat

La pretensió de l'HSM de dinamitzar la convivència a Tetuan ha obtingut resposta per part d'un moviment veïnal fort i organitzat: l'efervescència d'iniciatives socials que sovint tenen com a punt de trobada l'intercultural CSO La Enredadera, un centre social okupat que es troba just davant de la mesquita Abu-Bakr -que data de 1988 i va ser la primera que es va construir a la vila de Madrid des del segle XI. Algunes d'aquestes iniciatives són l'Assemblea Popular de Tetuan, el Banc d'Aliments o l'Oficina de l'Habitatge, que lluita contra els desnonaments. Precisament, des del teixit social del barri s'alerta d'un doble perill que es retroalimenta: d'una banda, el discurs xenòfob de l'HSM; de l'altra, el procés de gentrificació que empeny el veïnat amb més dificultats econòmiques a marxar del barri. Sovint, qui més pateix la precarietat són les persones migrades. ◀

La pretensió de dinamitzar la convivència a Tetuan ha obtingut resposta per part d'un moviment veïnal fort i organitzat, amb el CSO La Enredadera com a punt de trobada

Aquesta zona popular està situada a prop dels espais del poder financer madrileny

Tetuan per a no iniciades

Tetuán de las Victorias. Part de la història situa l'origen de l'actual districte l'any 1860, quan les tropes de l'exèrcit espanyol comandades per Leopoldo O'Donnell van tornar victorioses de la guerra de l'Àfrica. Els soldats van acampar als afores del nord de Madrid, a l'espera de fer una entrada triomfal que mai no es va produir. Luis de la Cruz, historiador local, titllava aquest mite inicial de "folklore i propaganda nacionalista": abans que hi acampessin els soldats, ja hi vivia gent allà.

A principis del segle XX, la població de Tetuan era -principalment- obrera i migrant, sobretot arribada de les dues Castelles. La majoria d'habitants treballava al sector de la construcció. Tetuan, a més de ser una zona popular, també

estava força polititzada. A principis de segle, hi tenen lloc diversos motins de consum. Durant la vaga revolucionària de 1917, la Guàrdia Civil va carregar contra les dones que impedièren que sortissin els tramvies de Cuatro Caminos. Les escenes es van repetir l'octubre de 1934. Unes setmanes abans del triomf del Front Popular a les eleccions del febrer de 1936, el socialista Largo Caballero va fer un miting al Cinema Europa del carrer Bravo Murillo. Pocs dies després, Primo de Rivera en va fer un altre al mateix lloc, que va passar a la història perquè s'hi va estrenar l'himne falangista "Cara al Sol".

Tetuan formava part del municipi de Chamartín de las Rosas fins que, l'any 1948, es va integrar a la vila de Madrid. No va ser fins set anys després que Tetuan es va independitzar com a districte. Durant la dècada dels anys seixanta, el moviment veïnal hi va començar a prendre forma, sobretot a Las Ventillas, que havia estat una zona principalment de barraques.

Els darrers anys del segle XX, Tetuan va ser escenari de nombroses okupacions. Tan sols al barri d'Estrecho, se n'hi van comptar prop d'una vintena entre el 1992 i el 2008. Precisament, l'any 2008 es va okupar La Enredadera, centre neuràlgic dels moviments socials de Tetuan. A pocs metres, hi ha l'anomenada plaça dels Coloms, l'espai que va esdevenir el punt de trobada del 15-M al districte quan el moviment es va descentralitzar cap als barris.

El cas Regeni: misteri i brutalitat

L'assassinat sota tortura d'un investigador italià al Caire, que podria ser responsabilitat de les forces de seguretat, tensa les relacions entre la UE i Egipte

Ricard González

@RicardGonz
Tunis

Segons una font d'una ambaixada europea, el cadàver va aparèixer després que altes instàncies polítiques italianes pressionessin les autoritats locals

La situació connecta amb les desaparicions de centenars d'activistes egípcies dels últims mesos, una pràctica en augment i ben documentada

Després de ser admès en un programa de doctorat en Política i Estudis Internacionals a la prestigiosa Universitat de Cambridge, Giulio Regeni, de 28 anys, va decidir instal·lar-se a Egipte per desenvolupar la seva investigació sobre el terreny. Brillant i inquiet, amb un bon domini de la llengua àrab, era considerat una promesa dins el món acadèmic. No obstant això, la seva carrera i la seva vida es van veure truncades d'una manera tan brutal com inesperada. El 3 de febrer passat, el seu cadàver va aparèixer a la cuneta d'una carretera als afores del Caire. Tres mesos després, el seu assassinat continua suscitant més preguntes que respostes, si bé tots els indicis apunten en una mateixa direcció: l'autoria de les forces de seguretat egípcies.

"Quan em parlava d'Egipte, no expressava cap por en particular ni la consciència d'estar duent a terme una tasca acadèmica perillosa. Era una persona assenyada, que no corria riscos innecessaris", comenta Paz Zárate, antiga companya de feina en un *think tank* britànic, que defineix Regeni com "un germà". L'investigador s'havia especialitzat en els moviments sindicals alternatius al sindicat *vertical* ETUF, un tema més sensible del que sembla. De fet, les vagues i les protestes obreres que es van viure a la regió industrial de Mahala el 2008 van ser l'embrió de la revolució que va tombar l'exdictador Hosni Mubàrak. "Es movia molt. Dins la comunitat d'activistes, molts el coneixien", comenta Ahmed al Gohary, investigador del Cairo Institute for Human Rights.

Assassinats i desaparicions

El 25 de gener passat, al Caire, la tensió es podia tallar amb un ganivet. Era el cinquè aniversari de la revolució. Per evitar qualsevol intent de manifestació, els dies anteriors, les autoritats havien arrestat dotzenes de persones i registrat més de 5.000 apartaments al centre, al voltant de la mítica plaça Tahrir. Regeni s'havia citat amb el seu amic Gennaro Gervasio en aquesta zona, amb la intenció d'acudir a una festa d'aniversari. Des del seu apartament situat al barri de Dokki, era un trajecte molt breu: tan sols tres parades de metro. Tot i així, mai no va arribar al destí.

El seu cas recorda el de les centenars d'activistes egípcies desaparegudes durant els últims mesos, una pràctica en augment i ben documentada per les organitzacions de defensa dels drets humans. Moltes d'aquestes persones són traslladades a presons secretes,

com la d'Azuli, on són torturades. "Una setmana després, des de les altes instàncies polítiques italianes, es va pressionar Al-Sisi perquè almenys aparegués el cos", explica una font d'una ambaixada europea. Poques hores després, la policia va trobar el cadàver, nu de cintura cap avall i amb signes evidents de tortura. Tenia el rostre tan desfigurat que la seva mare va dir que només havia reconegut "la punta del seu nas". Tot i això, la primera reacció oficial, comunicada pel màxim responsable policial de la província, va ser atribuir la mort a "un accident de trànsit". Seria la primera d'una llarga llista d'accions sospitoses per part de les autoritats egípcies.

Els dies posteriors, la premsa italiana -que s'ha bolcat en el cas- ja va assenyalar com a probable la culpabilitat de la policia: el tipus de tortures coincideixen amb les que s'han practicat de manera sistemàtica a les comissaries i les presons després del cop d'estat de 2013. A més, un reportatge recent de l'agència Reuters citava sis fonts anònimes diferents -tres del Ministeri de l'Interior i tres dels serveis d'intel·ligència- que asseguraven que Regeni havia estat arrestat el dia 25. Les autoritats egípcies, però, sempre han negat qualsevol tipus d'implicació en el succés.

Intervenció italiana i aparents cortines de fum

A principis de febrer, el govern italià va enviar un equip d'investigació al Caire. Fins ara, no ha pogut trobar cap pista rellevant i, en diverses ocasions, s'han filtrat les seves queixes davant la manca de cooperació dels seus homòlegs egípcies. De fet, la família encara no ha pogut recuperar cap de les pertinències del difunt. El matí del 24 de març, el cas va experimentar un gir sorprenent: la premsa egípcia va informar de la mort, durant un tiroteig, dels quatre membres d'una misteriosa banda criminal que es dedicava a "robar i segrestar occidentals". Aquella mateixa tarda, les autoritats egípcies van revelar la troballa feta a casa de la germana d'un dels integrants de la banda: una bossa

93.837.15.48
www.ecofestes.cat

La mare de Regeni durant una roda de premsa al Senat italià / FABIO CIMAGLIA

Una fotografia de l'assassinat Giulio Regeni, que investigava el sindicalisme alternatiu a Egipte

amb la bandera d'Itàlia que contenia el passaport de Regeni, la seva targeta universitària, un rellotge de dona, 5.000 lliures egípcies i quinze grams d'haixix, entre altres objectes.

Per al govern egípcia, el cas estava resolt. Havien trobat els culpables. I, com que tots eren morts, mai no es podrien defensar de l'acusació. No obstant això, a l'altra banda de la Mediterrània, la interpretació va ser molt diferent: es tractava d'un insult a la intel·ligència del poble italià i, pràcticament, d'una autoinculpació de la policia egípcia. A quina altra persona occidental havia segrestat la banda? Si eren lladres, per què mai no es van posar en contacte amb la família per demanar un rescat? I per què conservaven la documentació del mort un mes i mig després de l'assassinat?

L'endemà, el fiscal general italià, Giuseppe Pignatone, va assegurar que el procés continuava obert i va forçar les autoritats egípcies a retractar-se. En una roda de premsa, el pare i la mare de Regeni van llançar una advertència: si Egipte no col·labora, publicaran la foto del cadàver del seu fill. El 8 d'abril passat, el govern italià va decidir cridar el seu ambaixador al Caire a consultes.

Incògnites en clau interna

La pressió sobre el primer ministre, Matteo Renzi, que ha declarat que no es conformarà amb "una veritat dubtosa" en nom de la correcció política, no prové solament de la família de Regeni. Les facultats del país estan plenes d'adhesius i cartells amb el lema *Veritat per Giulio* i l'assumpte encara omple les portades dels mitjans de comunicació italians.

Recentment, el Parlament Europeu també ha aprovat una resolució molt dura en què condemna l'assassinat de l'investigador i suggereix la responsabilitat del Ministeri de l'Interior egípcia. El text afirma que la mort de Regeni "no és un fet aïllat", sinó que s'inscriu dins el patró de "tortures i morts sota custò-

dia policial i desaparicions forçades" que s'aplica al país àrab. Tot apunta que el crim és responsabilitat de les temudes forces de seguretat egípcies, però es desconeix la motivació de l'actuació. Per què posar en perill la bona sintonia que hi havia amb Itàlia, el primer país europeu que va rebre Al-Sisi després del cop d'estat i el que té més empreses que inverteixen a Egipte? Una possible hipòtesi és que alguns policies de baix rang van perdre el control, presos del clima de xenofòbia i paranoia sobre suposades "conspiracions estrangeres" promogut pel règim. Tanmateix, segons les declaracions fetes a Reuters per un forense encarregat de l'autòpsia, Regeni va ser torturat brutalment durant una setmana sencera. És a dir, no va ser un acte impulsiu. Potser en algun moment les persones responsables es van adonar que no el podien posar en llibertat després d'aquell calvari -Egipte sempre ha negat la veracitat dels informes sobre tortures- i van decidir assassinar-lo.

"L'altra hipòtesi és que l'explicació resideixi en les lluites intestines entre els diversos serveis d'intel·ligència, l'exèrcit i el Ministeri de l'Interior. Que alguna institució hagi volgut llançar una advertència a una altra", comenta una font diplomàtica tot fent-se ressò d'una dinàmica fosca revelada per un reportatge d'investigació del diari online *Madamasr*, que constata que membres de les agències d'intel·ligència són actors actius en el joc electoral i, fins i tot, capten donacions pels candidats. Sigui com sigui, sembla evident que la presidència del país no controla els serveis de seguretat.

"Ara mateix, crec que el més important per a la família és saber la veritat. Tots sabem que serà molt difícil que es faci justícia", lamenta Zárate. Si és així, el cas Regeni passarà a engrassar la llarga llista de crims foscos del tumultuós Egipte postrevolucionari, juntament amb els de Maspero, l'estadi de Port Saïd o l'atac contra un comboi de turistes mexicanes. ◀

Els negocis amb el govern d'Al-Sisi continuen endavant

Encara que resulta inèdit que un occidental pateixi un suplici com aquest, els maltractaments a les persones estrangeres ja no són una línia vermella, com ho van ser durant l'era Mubàrak. L'estiu passat, un altre professional italià, aliè a tota activitat política, va ser empresonat i maltractat per la seva condició de gai. Cap d'aquestes accions no ha implicat conseqüències per al règim, que ha anat signant un suculent contracte rere l'altre amb multinacionals i governs europeus: 5.200 milions d'euros en la compra d'avions militars francesos, 2.000 milions en inversions per la petroliera italiana ENI, 8.000 milions amb l'alemanya Siemens...

Les nostres victòries també són teves

ecologistes en acció

...associa't
www.ecologistasenaccion.org

AMB TU PODEM FER MOLT MÉS

ANÀLISI

El desastrós programa d'armes nuclears d'Obama

El president dels EUA ha anunciat un programa de 30 anys de durada valorat en un bilió de dòlars amb l'objectiu de modernitzar l'arsenal nuclear del país

El secretari d'Estat estatunidenc, John Kerry, al Memorial de la Pau d'Hiroshima / US DEPARTMENT

Amy Goodman / Denis Moynihan
Stanford

"Ara m'he convertit en la mort, el destructor de mons". Les paraules del text sagrat hinduista *Bhagavad Gita* van solcar el pensament de l'home a qui s'atribueix la creació de la primera bomba atòmica, J. Robert Oppenheimer, quan la primera explosió nuclear de la història va encendre el foc del desert de Nou Mèxic on es va dur a terme la prova Trinity, el 16 de juliol de 1945.

Setmanes després, les bombes atòmiques llançades sobre Hiroshima i Nagasaki van provocar la mort a centenars de milers de persones i van empènyer el món cap a l'era atòmica. Des d'aleshores, la humanitat ha hagut de viure amb l'horrible perspectiva d'una guerra nuclear i la possibilitat d'una anihilació massiva. La creença popular és que la probabilitat que aquestes armes no convencionals

siguin utilitzades ha disminuït des de la fi de la guerra freda. Aquesta percepció, però, s'ha vist qüestionada recentment, especialment des que el president dels EUA, Barack Obama, va anunciar un programa de modernització de l'arsenal nuclear del país de 30 anys de durada i amb una despesa prevista d'un bilió de dòlars.

El secretari d'Estat estatunidenc, John Kerry, va visitar el Museu i Memorial de la Pau d'Hiroshima recentment i, d'aquesta manera, es va convertir en el primer secretari d'Estat dels EUA en exercici que visita el lloc. A les declaracions públiques que va fer, Kerry no va demanar disculpes pels atacs nuclears, però sí que va parlar de l'"obligació que té tota persona que ocupa una posició de responsabilitat de treballar per la pau i crear i procurar un món lliure d'armes nuclears".

Malgrat aquestes nobles paraules, el president Obama ha llançat el que l'Aliança per a la Responsabilitat Nuclear va qualificar com "un programa desastrós d'un bilió de dòlars". Aquest és el títol d'un informe publicat recentment sobre l'ambició pla d'Obama. Marylia

Kelley n'és una de les autores. Sobre la visita de Kerry a Hiroshima, Kelley va assegurar a *Democracy Now!*: "Kerry hi va anar amb les mans buides. Els Estats Units hi han d'anar amb un pla concret que tingui l'objectiu de reduir el seu programa d'armament nuclear. No es pot predicar l'abstinència des de la barra d'un bar. Els Estats Units estan començant una nova carrera armamentista nuclear perquè, quan els altres estats que posseeixen armes nuclears veuen el nostre programa de modernització, òbviament, comencen el seu. Això s'ha d'acabar".

Intencions incompletes

El president Obama va pronunciar el seu primer discurs sobre l'arsenal nuclear el 5 d'abril de 2009 a Praga. En aquella ocasió, va expressar: "La guerra freda ha desaparegut, però milers d'aquelles armes no ho han fet. En un estrany gir de la història, l'amenaça d'una guerra nuclear mundial ha disminuït, però el risc d'un atac nuclear ha augmentat. Hi ha més països que han adquirit armament d'aquest tipus, les proves continuen i abunda el mercat negre de secrets i materials nuclears".

Sembla que la promesa d'Obama d'avançar cap al desarmament nuclear, com la de tancar la presó de Guantánamo, ha estat abandonada. A les organitzacions de base que integren l'Aliança per a la Responsabilitat Nuclear, els agradaria que el mandatari fes un viatge a Hiroshima. Seria el primer president dels EUA en actiu que ho fa. Marylia Kelley sosté: "Si Obama anés a Hiroshima, hauria d'aprofitar la visita com una oportunitat, no per fer promeses i pronunciar paraules buides sobre un món futur lliure d'armes nuclears, sinó per fer propostes concretes sobre com els EUA s'encaminaran en aquesta direcció i canviaran de rumb. Ara, avancem a passos de gegant en la direcció oposada".

Els debats de la campanya presidencial actual gairebé no han inclòs el tema de l'arsenal nuclear ni el de les despeses, les deixalles i els immensos perills que representa. L'endemà d'haver llançat la seva campanya de primàries a la presidència el 2015, es va preguntar al senador Bernie Sanders sobre el programa d'actualització de l'arsenal nuclear dels EUA en una assemblea pública celebrada a New Hampshire. "Tot això té a veure amb les nostres prioritats com a país", va respondre. "Qui som com a poble? El Congrés escolta el complex militar industrial, que mai no ha vist amb disgust una guerra, o escolta les persones d'aquest país que estan patint?".

El 1946, un any després d'Hiroshima i Nagasaki, Albert Einstein, que va formular la teoria de la relativitat que va permetre la fabricació de la bomba atòmica, va fer una advertència al món: "El poder desencadenat de l'àtom ho ha canviat tot excepte la nostra manera de pensar i, per tant, anem a la deriva, cap a una catàstrofe sense precedents". ◀

Amy Goodman és periodista i conductora del noticiari *'Democracy Now!'*

PLAÇA DE SANTS

CARRER DE SANTS

HOSTAFRANCS

Carrer del Guadiana, 8 · 08014 Barcelona

Segueix-nos a: /artesantsbcn

26 TIRADORS AMB LES MILLORS
CERVESES ARTESANES

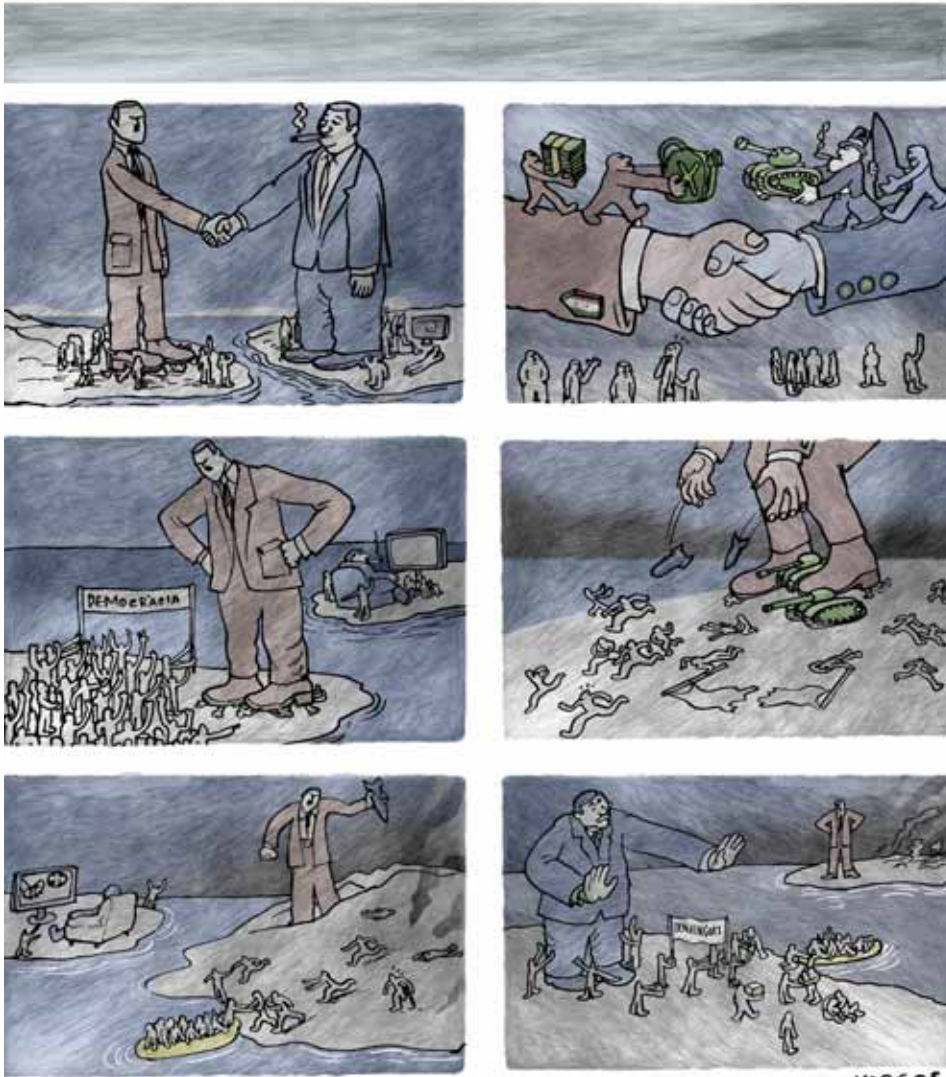

i una oferta gastronòmica
IMPRESSIONANT!

1 COPA DE SIDRA

de REGAL si vens
qualsevol dimarts o dimecres
i entregues aquest anunci.

*T'obsequiarem amb 1 copa per cada butlleta.

YORGOS

28-29

El Museu del Prado ha donat permís a un pintor per reproduir tres de les seves sales en tres llenços

30

Un manter agredit i deportat, protagonista d'un nou text del projecte de denúncia i literatura 'Relats reals'

Pilar Aymerich, fotògrafa del moviment feminista

A partir del 2 de juny, la Galeria Eude acollirà l'exposició 'Retrats, dones i feminisme (1976-1980)'. Les instantànies escollides, obra d'Aymerich, immortalitzen el feminisme de la transició i homenatgen especialment dues dones: Montserrat Roig i Maria Aurèlia Capmany

La fotogràfa sosté una instantània memorable de les Jornades Catalanes de la Dona celebrades fa 40 anys: la irrupció d'una 'performance' en ple debat / MIREIA CHAVARRIA

Mireia Chavarría
@mireiachavarría

Maig de 1976. Pilar Aymerich era a les Jornades Catalanes de la Dona, que es van celebrar entre el 27 i el 30 maig. Estava a punt de començar una xerrada sobre dones i treball. De sobte, dues dones vestides amb un davantal es van agenollar al terra i es van disposar a fregar-lo amb una baieta i una galleda. Era una iniciativa performàtica d'un grup de teatre tarragoní que volia mostrar, a la vegada, la humilitat i la humiliació soferta per les dones en tots els àmbits. Llançava un missatge punyent, el missatge que vertebraria aquella nova onada de feminisme a Catalunya: "El personal és polític".

Les Nacions Unides havien declarat el 1975 com l'Any Internacional de la Dona. Aquest pretext, juntament amb les forces que s'havien anat aglutinant sobretot durant el tardofranquisme, van propiciar una demostració de força del moviment feminista de Catalunya. El maig de l'any següent, el paranimf de la Universitat

de Barcelona es va omplir a vessar per esmicolar l'esquerda que separava la frontera del que és públic i el que és privat. Si s'esperava una assistència de 300 dones, n'hi van assistir 4.000. El propòsit principal de la iniciativa era confluïr en un moviment unitari i ampli, forjar una bona bastida en el terreny de les idees per edificar l'agenda pràctica del moviment feminista que, en aquell moment, començava a despuntar. Era el primer dia que dones de diferents tendències feministes s'agrupaven en un lloc públic, concretament a la universitat, terreny que se'ls havia vetat el 1939.

L'opressió sexista de la dictadura

Amb el franquisme, la dona va quedar totalment reduïda i infantilitzada. "El 1939 va ser per nosaltres, les dones catalanes, les dones que vivim i treballem a Catalunya, l'any de la derrota", sentenciava Maria Aurèlia Capmany l'any 1978 a *El feminisme, ara*. El sistema patriarcal va guanyar la batalla, va escombrar el model igualitari republicà de drets i ciutadania i va posar com a bandera la supremacia masculina i la dependència femenina. Ella va ser el nou àngel de la llar: se la relegava a les feines de reproducció i de cures.

L'avortament, que l'any 1937 havia estat legalitzat, es va tornar a incloure dins el Codi Penal. L'any 1985, es va despenalitzar sota tres supòsits: violació, risc de malformació del fetus i perill per la salut física o psíquica de la mare. Durant la guerra, les dones havien aconseguit demostrar que tenien les capacitats per suplir els homes mentre eren al camp de batalla, malgrat la seva escassa formació. Tot i així, el *Fuero del Trabajo*, una llei franquista aprovada l'any 1938, *alliberarà* les dones casades del taller i de la fàbrica. També va regular el treball a domicili i va prohibir el nocturn.

Des del punt de vista del dret civil, la pàtria potestat de qual-sevol dona menor de 25 anys la tenia el pare; una vegada casada, restava sota tutela del seu marit, al qual estava supeditada legalment. Capmany, conscient de la visió fal·locèntrica de Freud, amb la qual diu que va ser crítica fins a l'1 d'abril del 39, parlaria d'"una societat on seria absolutament necessari el penis com a targeta de presentació".

L'emergència d'un altre feminisme

En un context com aquest, el focus del feminisme durant el tardofranquisme va ser el reclam d'un nou contracte entre gèneres. I aquest passava per la reivindicació del dret al propi cos, d'una maternitat decidida lliurement i una sexualitat lliure. Lemes com *El plaer és un dret* trencaven amb l'ordre patriarcal promogut des de la ideologia del règim, destarotaven la llar com a institució vetllada per la dona i obrien les portes, entre d'altres, al feminisme lèsbic, que posava en dubte l'heteronormativitat. Tot plegat, en un moment en què la llei de Perillositat i Rehabilitació Social, aprovada pel règim de Franco el 1970, perseguia l'homosexualitat. Aquesta norma mantindria el col·lectiu LGTBIQ en la il·legalitat fins al gener de 1979, en què se suprimiren els articles que hi feien

Amb el franquisme, la dona va quedar totalment reduïda: "El 1939 va ser per nosaltres, les dones catalanes, l'any de la derrota", sentenciava Maria Aurèlia Capmany

Un document de les protestes contra les lleis discriminatòries del franquisme / PILAR AYMERICH

referència, gràcies a la lluita duta a terme pel Front d'Alliberament Gai de Catalunya (FAGC).

Aquest feminisme dels anys 70, doncs, distava molt de l'hegemoní a principis de segle. La dona ja no solament es volia fer visible i era un subjecte, sinó que, a més, era un subjecte polític i de la vida pública. Volia escollir què fer amb la seva vida, amb el seu cos i la seva sexualitat. En aquest sentit, es tractava d'un moviment molt més revolucionari.

Aymerich i el feminisme de la transició

Ara fa 40 anys, el mes de maig de 1976, la fotògrafa Pilar Aymerich va immortalitzar aquell moment performatiu de les Jornades Catalanes de la Dona. "La fotografia no estava preparada; allò va ser espontani", explica Aymerich a la DIRECTA. "Jo era allà fent el reportatge de les jornades; les cobria com a fotògrafa, però també com a dona", afirma.

La fotògrafa, que estava involucrada al sector intel·lectual del moviment, va fer un seguiment gràfic de tot el moviment feminista de la transició. Tal com relatava Maria Aurèlia Capmany, Aymerich era d'"aquests nous historiadors que expliquen la història a través de les imatges que cacen al vol". En aquesta simbiosi d'història i art, feia fotoreportatges i retrats: "Captava l'ànima dels retratats", segons l'escriptora Isabel-Clara Simó.

En efecte, Aymerich va immortalitzar al carrer, entre altres coses, les conseqüències d'un moment en què la llei penava les dones que cometien adulteri amb sis anys de presó. Una de les seves instantànies més conegudes és la imatge d'una dona que, en una manifestació de solidaritat amb Maria Àngeles Muñoz, sostenia una pancarta que clamava *Jo també sóc adúltera*. Ramón Soto Gómez, que havia abandonat Muñoz el 1970 amb una criatura de dos mesos, la va denunciar per adulteri l'any 74 quan va tornar i va veure que estava embarassada. La indignació social va convertir el cas en una de les protestes del moviment feminista. I és que, legalment, la definició del concepte d'adulteri era òbviament discriminatòria contra la dona, amb qui era molt més estricta. No va ser fins al 1977 que es van despenalitzar els delictes d'adulteri i amistançament.

En les seves incursions fotogràfiques a la realitat efervescent d'un carrer que començava a tastar el sabor de la democràcia, Aymerich feia un binomi inseparable amb Montserrat Roig. S'havien conegut estudiant interpretació a l'escola de teatre Adrià Gual. Posteriorment, es van trobar fent periodisme, captant la realitat del moment, l'una amb el text i l'altra amb la imatge. El

dramaturg Josep Maria Benet i Jornet deia: "Si la Montserrat era les onades del mar, la Pilar era com la sorra de la platja. La primera canviava i esclatava, espectacular i imprevisible; la segona esperava, absorbia, vingués el que vingués". Roig fins i tot li va retre homenatge, encarnant-la en un personatge de la seva obra *El temps de les cireres*. Natàlia Miralpeix.

Fotografia, periodisme, dones

La nova exposició d'Aymerich, *Retrats, dones i feminisme*, s'iniciarà el proper 2 de juny. L'acollirà el mateix espai on la fotògrafa va dur a terme la seva primera exposició l'any 1976: la Galeria Eude. La fotògrafa ha decidit retre homenatge a Roig i Capmany: "Eren dues dones visibles", afirma amb una certa nostàlgia. Aymerich les va retratar al llarg de les seves vides i aquestes instantànies, juntament amb les d'altres intel·lectuals de l'època, acompanyaran les fotografies dels moviments socials que van despertar amb la caiguda de Franco.

"En aquell moment, la visibilitat de les dones era difícil", relata Aymerich, que va patir en primera persona l'opressió dins la professió periodística. "Fins i tot a diaris d'esquerres com *Triunfo*, on la majoria de treballadors -tots homes- eren gent de cultura, alguna vegada m'havia trobat que em preguntaven, incrèduls, si aquelles instantànies les havia fet jo, posant en dubte la meua professionalitat pel fet de ser dona", explica.

En aquella època, eren poques les dones que exercien en el món del periodisme i la fotografia: Guillermina Puig, Pilar Viladegut, Montser Peixat, Colita... Però la batalla no era tan sols en el camp de les dones: tota la professió patia desprestigi. De fet, un periodista havia comentat, després de visitar aquella primera exposició del 76, que Aymerich "havia comès la impertinència de fer una exposició de fotografies dins d'una galeria d'art". Ara, el mateix espai torna a aixoplugar les seves instantànies.

Tanmateix, era important que les dones comencessin a fer-se un lloc dins el món del fotoperiodisme. "No és que hi hagi un gènere més sensible que l'altre, sinó que ens han educat diferent. Per tant, tenim una concepció de la vida diferent, una mirada diferent", assumeix Aymerich. I amb això no n'hi havia prou. Les dones havien d'acaparar portades. I el moviment que encarnava la seva voluntat d'alliberament, també. La premsa era un mitjà necessari per donar visibilitat al moviment feminista a Catalunya, que ja coneixia els casos de boicot periodístic dels moviments sufragistes angles i nord-americà. 4

Aymerich va posar imatges a un nou feminisme que va emergir durant el tardofranquisme / M. C.

Aymerich va immortalitzar al carrer, entre altres coses, les conseqüències d'un moment en què la llei penava les dones que cometien adulteri amb sis anys de presó

La seva nova mostra tindrà lloc al mateix espai on la fotògrafa va dur a terme la seva primera exposició fa quaranta anys: la Galeria Eude de Barcelona

El quadre dins el museu i el museu dins el quadre

El pintor José Luis Pérez Santiago està reproduint tres sales del Museu del Prado en tres llenços. Després de dècades d'impedir projectes d'aquesta mena a l'equipament, l'artista està fent aquest exercici al natural

L'artista en ple treball
/ JORDI NAVARRO

Jordi Navarro
@jurge_ng

Tot i que el Prado actual està condicionat per les cues quilomètriques, Pérez Santiago ha decidit reproduir l'espai buit, lliure de mirades tafaneres

El pintor destaca que el projecte no és cap novetat: s'han fet reproduccions d'aquesta mena dels museus del Louvre de París o l'Ermitage de Sant Petersburg

A Madrid, 1921: un dietari, Josep Pla, que no acabava de fer-se a la vida madrilenya o jugava a fer-ho veure, va escriure: "Visitar el museu del Prado justifica no un, sinó un centenar de viatges a Madrid". Va ser una de les comptades lloances que l'escriptor palafrugellenc va dedicar a la capital del regne espanyol. És evident que molta gent coincideix amb l'elogi de Pla. Les cues que es formen per accedir al Museu del Prado a partir de les sis de la tarda -quan l'entrada és de franc- es poden equiparar a les de la botiga Primark, que col·lapsen la Gran Via en temps de rebaixes. La comparació no és banal. L'arquitecte Òscar Tusquets, al seu llibre *Todo es comparable*, dispara contra el model de museu d'exaltació patriòtica-estatal i la seva acumulació d'obres impossibles de pair per qui se les mira. El crítica tant per la inabastable quantitat de quadres com per la massificació de visites. S'obliga a fer la contemplació en pocs minuts, entre empentes i a corre-cuita, per deglutir un menú inacabable, com una closca de nou sotmesa a la fúria d'un oceà d'obres d'art.

Massa elitista, en Tusquets? Ben mirat, l'alternativa de visita calmada, reflexiva, pròpia de la casa-museu, no hauria de ser cap luxe. Foc lent, tast llarg. Però visitar el museu del Prado no sempre ha estat una qüestió de cues quilomètriques. Fins i tot, podia esdevenir un indret prou aïllat, de discreta solitud. Això explicaria que, el gener de 1947, els dirigents del POUM, Joaquim Maurín i Wilebaldo Solano mantinguessin reunions clandestines a les seves galeries. Podien conversar tot

passejant envoltats de quadres i escultures, ja que no hi havia ni una sola ànima al voltant.

I precisament així, buit, lliure d'ulls tafaners, és com José Luis Pérez Santiago (Ferrol, 1978) ha decidit reproduir el Museu del Prado des del seu interior, al natural, una iniciativa que ningú no ha repetit d'ençà del treball del cubà Ramon Estalella, més de quatre dècades enrere. Tan sols el pintor Rafael Cidoncha, el 1998, va fer unes obres de petit format, probablement executades a partir de fotografies. "No és cap novetat", s'excusa el pintor galicomadrileny, que explica que s'han fet nombroses reproduccions d'aquesta mena dels museus del Louvre de París o l'Ermitage de Sant Petersburg. "L'espai m'agrada: la llum, l'arquitectura. I també la idea de fer un quadre dins el museu fent servir una tècnica semblant a la que es va utilitzar per pintar les obres que conté: pintura a l'oli, figurativa, amb claroscurs i entonació del color. És a dir, seguint la tradició que acull el museu".

El projecte va prendre forma al seu cap mentre pintava -al mateix Prado- una còpia del quadre *Adonis i Venus*, de Veronese. En paraules de Pérez Santiago, es tracta d'"una obra de subtil erotisme i drama contingut". Diego Velázquez va adquirir-la a Itàlia per a la cort del rei Felip IV. A diferència de la reproducció del Museu del Prado que du a terme Pérez Santiago, l'elaboració de còpies de les obres exposades és força habitual, perquè encara és vigent l'objectiu fundacional d'aquest museu del segle XIX -el novembre d'enguany celebrarà el seu bicentenari- de servir com a espai per a la formació d'artistes.

De Velázquez a Goya, passant per la galeria central

El projecte de Pérez Santiago respon a la creació d'una trilogia d'obres que, sense ser exhaustiva, resulta prou característica

“La pintura és l’afirmació d’una absència”

Resulta curiós accedir al Museu del Prado no per admirar vetustes obres enllestides des de fa segles, sinó per comentar-ne una que encara espera la darrera pinzellada. Pérez Santiago, aquest gallec llicenciat en Belles Arts i veí d’Alcorcón des de fa més de vint anys, que s’ha guanyat la vida fent d’administratiu o comercialitzant cases prefabricades, justifica el privilegi de dur a terme el projecte al si del Museu del Prado en una barreja de determinació i atzar. “Un cop acabada la còpia del quadre de Veronese, vaig parlar amb la persona responsable de l’Oficina de Còpies del museu. Li vaig plantejar la possibilitat de dur a terme aquest projecte i m’ho va denegar perquè, en el passat, altres pintors ho havien sol·licitat i no s’havia permès. Però a mi em va quedar un rum-rum, el cos em demanava fer-ho”. Va decidir presentar la seva proposta per escrit i l’atzar va jugar al seu favor: canvis interns de personal dins el museu van fer que, després d’anys i panys de rebutjar projectes semblants, s’aprovés el de Pérez Santiago. Quina beca o quin finançament suposa aquest vistiplau? Cap ni un. Ben al contrari, el pintor –actualment a l’atur– hi ha de posar diners de la seva butxaca. “Són 30 euros per un permís d’un any, més 100 euros per cada quadre”. Atzar i determinació.

Com Maurín i Solano, passem per les diferents sales del museu mentre conversem. En el nostre cas, sobre l’experiència que suposa pintar dins una de les pinacoteques més importants del món. Cada dia, milers de visitants poden observar el treball de Pérez Santiago: “Una de les preguntes més habituals dels nens i els més joves és quant de temps trigarà a acabar els quadres. Els més grans, en canvi, em

demanen per quin preu els vendré”, explica. En relació amb les visites infantils al museu, el pintor es mostra obertament partidari de la iniciativa. “Si no tens poder adquisitiu ni aquestes referències culturals al teu abast, visitar el museu és enriquidor. Evidència que això és teu, que això també és per a tu. Tu també pots gaudir d’aquests quadres que van comprar els reis!”, diu abrindat. Davant la qüestió de quines implicacions polítiques es deriven de reproduir el museu sense gent, Pérez Santiago respon que no li interessa l’art que defensa tesis polítiques: “És una imatge estranya: què fa el museu buit? Em sembla més impressionant. No ho faig pensar en com se sentirà d’elitista qui compri el quadre i el pengi al seu saló”.

Les reflexions, entre tanta obra mestra, prenen vol. I Pérez Santiago esdevé un conversador generós, detallista i apassionat, que tem –innecessàriament– resultar pedant. “La pintura és l’afirmació d’una absència. Segons la mitologia, el seu naixement té a veure amb l’absència: la filla d’un terrissaire tenia un amant que havia de marxar a la guerra i, per conservar un record d’ell, va fer que s’aturés davant d’un llum de manera que la seva ombra es projectés a la paret i, així, ella pogués dibuixar el seu perfil. És la idea de la pintura: captar quelcom que és fugaç, que és efímer, que marxa”. El brunzit del timbre ens alerta que, com l’objecte de la pintura, també cal que nosaltres marxem del museu. Enfilem la sortida de *Los Jerónimos*, però encara hi ha temps perquè les guardes de les sales ens adrecin un avis internacional: “No fotos! No fotos!”. Ni amb *flash* ni sense. Les úniques fotos possibles són les furtives. Que així sia.

La imatge fotogràfica del museu real contrasta amb la reproducció pictòrica que el mostra sense visitants / J. N.

del Museu del Prado. La primera és una perspectiva de la seva galeria central, un enorme i ampli passadís on trobem mestres de l’escola veneciana com Tiziano, Tintoretto i l’esmentat Veronese. El recorregut s’inicia amb l’escultura de Carles V i acaba, a l’extrem oposat, amb *La família de Carles IV* pintada per Francisco de Goya.

La segona obra representa la sala de *Las Meninas*, de Diego de Velázquez. “És el cor del Prado”, diu el pintor. A la tria de l’espai, s’hi sumen altres raons, més enllà de les cardiovasculars. “A mesura que la vaig pintant, vaig rumiant certes coses. Ara veig clarament el seu caràcter funerari. A mi em recorda el panteó de l’Escorial. Igual que allà, de les parets, en pengen retrats de gent morta. Al centre de la sala, també hi ha l’escultura d’Hermafrodita que Velázquez va dur d’Itàlia. Està estesa, adormida. En la mitologia, la son i la mort són germanes, filles de la nit. Hi ha diversos elements que jo trobo fúnebres. Hi predomina una idea de melancolia que m’agrada”.

La darrera obra que completa la trinxera de Pérez Santiago reproduïx la sala que acull la sèrie *El dos de maig* i *El tres de maig*, de Goya. “És la revolta i el seu càstig. Hi ha unes notes en què el criat de Goya explica que, des de la finca del pintor, La Quinta del Sordo, es podien veure els afusellaments. I el criat afegeix que Goya va passar la nit amb una ullera de llarga vista en una mà i un trabuc a l’altra, per si s’apropaven els francesos. Després, de matinada, el va acompanyar a veure els morts i ho descriu com un panorama esglaiador”. Dins la sala, situada a la planta baixa, hi predominen els dos quadres que li donen nom, en un ambient fosc, lluny de la claror de la galeria central i de la sala de *Las Meninas*: “Aquí, hi ha una altra motivació, a banda de l’espai. M’interessa recrear una atmosfera on els quadres siguin més protagonistes”. 4

El pintor davant de ‘Nens a la platja’, de Joaquín Sorolla / J. N.

Aquest text forma part de #RELATSREALS, una iniciativa de SOS Racisme que la Directa acull en la seva edició de paper. El seu objectiu és informar i sensibilitzar a través de la difusió de casos atesos pel Servei d'Atenció i Denúncies de SOS Racisme Catalunya. S'utilitzen noms falsos per mantenir l'anonimat de la persona agredida, però és l'única dada fictícia. Tots els fets que s'hi narren són reals. Més informació a www.sosracisme.org i al twitter @SOSRacis

Un farcell, un turmell trencat, un vol de deportació i cap responsable

Mònica López Mas
@nuvoldestiu

Mans a l'esquena a l'espera de clients, un somriure tímid per seduir-les i la manta ben estirada, amb els articles col·locats en rigorós ordre, per convèncer-les. Bufaven vents de maig al Moll de la Fusta i l'Issa passava una tarda més amb els seus companys que, com ell, venien un gran ventall d'articles al turisme de masses, sense demanar ni permís ni perdó. L'objectiu: sobreviure.

–Puede probarse el bolso, señora.

“Saisai, saisai!”, va cridar de sobte un dels nois, en wólof, per alertar que s'acostaven agents de la Guàrdia Urbana amb dues motos. El petit llum d'alarma, sempre present als seus cervells, es va activar i va emetre les ordres necessàries per accionar un acte reflex. Tots van empaquetar els respectius farcells d'una revolada i es van posar a caminar ràpid. Van dividir-se en dos grups: catorze per una banda i l'Issa, atzarós, tot sol per l'altra. Una moto el perseguia en exclusiva.

–Para, para, para... –cridava enrabiat el guàrdia urbà.

L'Issa seguia mirant endavant, concentrat. Corria i corria i tornava a córrer. –¡Al suelo, negro de mierda!

La moto va accelerar darrere seu. El seguia de ben a prop. Podia notar l'escalfor de la roda trepitant-li els talons. Aquell suposat garant de l'ordre i la llei va intentar envestir-lo una vegada. I una altra. A la tercera, ho va aconseguir: mentre conduïa la moto amb una mà, amb l'altra, bruscament, li va estirar el farcell, el va fer caure a terra i li va atropellar la cama dreta. Quin mal... El dolor era inquantable. Un home gran, que havia vist

l'envestida, el va socórrer. L'ambulància va trigar a aparèixer, però, gràcies a ella, va poder arribar fins a l'Hospital del Mar. El doctor va dir-li que la ferida era greu:

–Tens una doble fractura de tibia i peroné. Demà t'haurem d'operar.

L'operació va ser molesta. Va passar quatre o cinc dies a l'hospital i, després, es va recloure a casa per fer repòs. Durant la recuperació, germans i cosins li van garantir un plat a taula i algunes remeses de diners a la seva família.

Per a més inri, una setmana després, li va arribar una multa de la policia per venda ambulat irregular. L'Issa tenia claríssim que volia denunciar l'agressió policial. Ja n'hi havia prou, de silenci i abnegació. Encoratjat, es va acostar al Servei d'Atenció i Denúncia per a víctimes de racisme i xenofòbia de SOS Racisme (SAiD), on van decidir assumir el seu cas. Set mesos més tard, en finalitzar la instrucció, es va arxivar el cas.

–Un atropellament involuntari –va concloure el jutge.

Injust i fals. SOS Racisme va presentar una reclamació patrimonial a l'Ajuntament de Barcelona: 15.000 euros d'indemnització. Aquesta quantitat va ser desestimada per silenci administratiu. Hi van recórrer i la història va arribar al jutjat contencios administratiu, on, un cop més, la justícia donà l'esquena a l'agressió racista:

–Sortí fugint i potser va ser ell qui xocà contra la moto de l'agent –diu la sentència.

I l'Ajuntament del canvi resta en silenci i, de moment, no dona cap resposta al problema.

L'Issa podria escriure un llibre ben gruixut de cites amb la poli. Tres mesos després de l'atropellament, se'l va denunciar falsament, basant-se en un

arxiu fotogràfic policial, per un incident a la plaça de Catalunya. Ell, encara amb la cama enguixada, no hi era present. També va ser a través d'un informe policial negatiu que va perdre la targeta de residència com a autònom el 2013.

Els últims anys, l'Issa s'havia convertit en un objectiu a abatere per part de la Guàrdia Urbana, que el vigilava permanentment. Si calia, el pressionaven passejant-se per la porta de casa seva. S'havia guanyat un malnom i tot. L'anomenaven *El Mandibula*, i tal com es van encarregar de reproduir acuradament mitjans com *La Vanguardia*, el consideraven un líder violent del col·lectiu manter.

Dissortadament, la persecució continuada va donar els seus fruits i, el 26 de novembre passat, l'Issa va ser expulsat de l'Estat espanyol per mitjà d'una deportació express. En menys de 48 hores, va dir adéu a deu anys de vida a Barcelona. O a reveure. ◀

“L'Issa s'havia convertit en un objectiu a abatere per part de la Guàrdia Urbana, que el vigilava permanentment. El pressionaven passejant-se davant la porta de casa seva”

L'Issa va trencar el silenci i va denunciar, però la justícia li va donar l'esquena / SOS RACISME

COOPERATIVA AUTOGESTIVA
www.laciuatatinvisible.coop
ATREVEIX-TE A IMAGINAR-LA

La Directa utilitza els serveis de
foli verd
gràfiques

C/ de la Llibertat 44, Barcelona
foli@foliverd.net

bodega
La Riera
OBRIM CADA DIA
AV. VALLCARGA 81
VINIL, VERMUT, TAPES I CERVESES ARTESANALS
-ENTITAT CULTURAL SENSE ÀNIM DE LUURE-

Creació i creixement de les cooperatives de treball

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

[@cooptreball](https://twitter.com/cooptreball) [f cooperativestrabal](https://www.facebook.com/cooperativestrabal)

www.cooperativestrabal.coop

RESSENYES

Crònica d'una esmena a la totalitat

Joan Prat
@La_Directa

LLIBRE
Un comunismo más fuerte que la metrópoli
Autor:
Marcello Tari
Editora: Traficantes de Sueños
Pàgines: 246

Quina relació pot haver-hi entre l'obra social de la PAH, les diferents expressions del feminisme reunides a la Vaga de Totes, la batalla de Gamonal, la plaça de Tahrir, la guerra de l'aigua a Cochabamba i el moviment autònom que es va gestar i desenvolupar a Itàlia des de 1969 fins a finals dels 70? La història mai no es repeteix, però, a vegades, el passat i el present s'assemblen molt i, malgrat la distància geogràfica i temporal, podem trobar un fil conductor fet amb les trames de l'espontaneïtat, la multiplicació d'accions, l'autoorganització, l'acció directa i la centralitat de l'assemblea com a mètodes de relació i d'acció.

A *Un comunismo más fuerte* que la metrópoli, l'investigador Marcello Tari ens parla d'un temps en què un sector molt

important de la classe obrera italiana -tant en quantitat com en capacitat organitzativa i voluntat ofensiva- va rebutjar el treball alienant de la fàbrica fordista. No va ser únicament l'autonomia obrera la que es va desenvolupar i estendre per tot el país. També les dones, les aturades, les estudiants o el moviment LGTBI van decidir que aquell era el moment: la Democràcia Cristiana (DC), els feixistes de l'MSI, la policia i els patrons, però també els buròcrates del Partit Comunista d'Itàlia (PCI), ho pagarien car i ho pagarien tot, parafrasejant un dels lemes de les protestes.

El moviment va acabar sent vençut arran de l'espiral repressiva que es va desencadenar amb el segrest i la posterior execució d'Aldo Moro, dirigent de la DC. Malgrat aquesta traumàtica derrota, l'autonomia obrera ha deixat moltíssims elements per a l'imaginari col·lectiu dels moviments socials. Sorpren gratament trobar-ne molts descrits i analitzats en aquest llibre. ◀

Qüestionament possibilista d'una cultura

Ignasi Franch
@ignasifranch

El darrer film d'Isabel Coixet (*Mi vida sin mí*) tracta de la figura real de Josephine Peary, muller d'un explorador que es va considerar el primer home occidental que va arribar al pol nord geogràfic. La protagonista desitja acostar-se tant com pugui al seu marit, compartir el seu triomf aproximant-se als territoris on té lloc l'expedició. Per aquest motiu, empren un viatge en què arriscarà la seva vida i la dels seus col·laboradors.

Una de les escenes inicials evidencia que el personatge no està dissenyat per seduir, sinó per incomodar: és la superba esposa del gran conqueridor blanc, que gaudeix amb la caça i amb la fama. El seu entestament romàntic implicarà, a més, la mort de diversos personatges considerats inferiors en l'escala social i civilitzadora. Josephine serveix de referent de tota una cultura violenta, a partir del qual es poden qüestionar (i qüestionar-se) inèrcies suprema-

cistes. Coixet retrata la història dels homes des de la seva perifèria, des de la intrahistòria d'una dona imperfecta; i, allà, hi troba la possibilitat d'una superació difícil. Perquè la seva protagonista viu un procés d'aprenentatge, però requereix d'un fort xoc personal i de la imminència de la mort per superar alguns dels seus marcs conceptuals. En aquest estat d'emergència, neix una història de solidaritat i cooperació entre diferents, entre Peary i una esquimal amb la qual comparteix vincles indesitjats.

L'autora modera un preciosisme visual que és potencialment invasiu en alguns passatges, però que sobretot emmarca i embelleix els treballs actors. Els components de cinema d'aventura, d'amenança i perill, apareixen buidats d'èpica. I el melodrama possible es reconfigura en un intimisme més despulat. Probablement, els intents de Coixet d'articular una narració continguda rebaixen la temperatura del drama. Potser frustraran l'audiència que esperava un film més dinàmic, sense convèncer el públic partidari de propostes més confrontants. Però aquesta cerca d'una quimera, d'un cinema crític i comercialment possibilista, resulta apreciable. ◀

BLU-RAY / DVD
Nadie quiere la noche
Directora:
Isabel Coixet
Guionista:
Miguel Barros
Durada: 118 minuts
Editora: Warner

14 | MAIG
CALÀBRIA 66 - BCN

som
comerç
just 2016
i banca
ètica

INSTALL
PARTY

Desconnecta't
DEL CAPITALISME

instal·la't
LES ALTERNATIVES

/ RAMON SERRA

“Les exguerrilleres també podem ser constructores de pau”

Alex Romaguera
@AlexRomaguera

Com aconseguíu apartar-vos dels grups armats i participar en els processos de reintegració?

Ens vam posar en contacte amb l'Alt Comissionat per la Pau, a través del qual hem obtingut el carnet que expedeix el Comitè Operatiu per a la Cessió de les Armes (CODA), que depèn de l'Estat. Això ha permès que els psicòlegs i la resta de professionals de l'Agència Colombiana per a la Reintegració (ACR) ens hagin capacitat a través de tallers formatius. No ha estat fàcil perquè, en aquesta fase, les persones desmobilitzades passem quatre mesos aïllades a les residències que l'ACR té a Bogotà, Medellín i altres ciutats del país. Però l'experiència ha valgut la pena; cada desmobilització és un gra de sorra en el camí cap a la pau i la convivència.

Heu coincidit amb guerrillers de bàndols oposats?

Totes les persones desmobilitzades ens formem juntes i, en el cas de les dones, la procedència de cadascuna apareix durant el projecte Mujeres Gestoras de Paz, una iniciativa promoguda per la Casa Museu de la Memòria que obre un espai on, gràcies a l'empatia que establim, acabem parlant del nostre passat.

Una vegada esteu preparades, en què consisteix concretament la vostra tasca?

Ens traslladem a les comunitats afectades pel conflicte per ajudar a construir horts comunitaris, serveis bàsics o allò que necessitin. Un cop superada aquesta etapa, l'ACR ens concedeix el certificat de capacitadors i completem la ruta de reintegració a través de Mujeres Gestoras de Paz, explicant la nostra vivència a mares i pares a qui han assassinat un fill o han desposseït de les seves terres.

Com reben el vostre relat?

D'entrada, amb una mica de recel, perquè la guerra ha causat molt dolor a les comunitats. Però, quan saben que vam abandonar les armes perquè discrepàvem d'aquest mètode i érem maltractades, entenen el nostre paper. Al capdavall, no ens limitem a parlar com a excombatents: també vehiculem les seves preocupacions a les alcaldies i les juntes comunals. Ens

convertim en facilitadores del diàleg i la convivència i, mentre participem, també fem visible el nostre compromís amb la pau i la justícia social.

És una via per superar els danys provocats per la guerra?

Ens ajuda a cicatritzar les ferides i a guarir les dels altres. Tot i que a vegades no en som conscients, nosaltres també hem estat víctimes del conflicte, no sols victimaris. Per això, juntament amb la població, tenim el repte d'enfrontar el dolor causat per tants anys d'enfrontaments. Si no el sanegem, qualsevol intent de reconstrucció serà estèril.

Tothom pot aprendre de la vostra experiència?

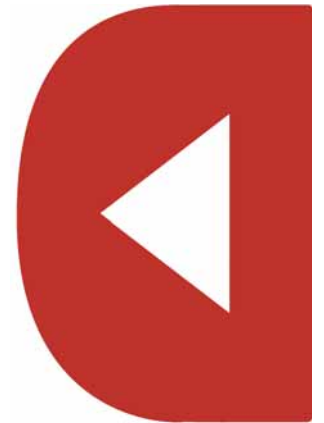
Podem defensar la no-violència en qualsevol àmbit. No només com a excombatents que han abandonat els seus grups. Per exemple: en la mesura que hem patit el masclisme a les guerrilles, podem defensar la igualtat de drets i, mitjançant la formació, apoderar les dones perquè siguin protagonistes dins la societat.

Què n'espereu, de les negociacions entre el govern colombià i les FARC-EP a l'Havana. Sou optimistes?

Esperem que acordin una agenda de compromisos, tant pel que fa al retorn de les comunitats desplaçades com respecte a les persones desaparegudes, que encara s'ignora on poden ser. Això seria un pas molt important, ja que la guerra ha deixat una societat molt afeblida. Pel que fa al nostre paper, ens agradaria que el tinguessin en compte perquè les exguerrilleres també podem ser constructores de pau.

Us considereu decisives en aquesta nova etapa política?

De moment, les persones desmobilitzades arreu de Colòmbia som 60.000. Només falta que el marc jurídic s'adeqüi a la nostra realitat i ens garanteixi trobar feina i establir-nos mentre fem la ruta de la reintegració. Però, sens dubte, la nostra perspectiva és necessària per al procés de pau. Podem estimular altres sectors perquè ofereixin la seva veu a fi de resoldre el conflicte. ◀

inDirecta

Leidy Marisa Montoya i Gloria Patricia Castañeda

Excombatents colombianes

Leidy Marisa Montoya va participar a les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia-Exèrcit del Poble (FARC-EP) durant deu anys. Hi va ingressar després de patir greus problemes familiars. Estava sent maltractada i necessitava fugir. En canvi, Gloria Patricia Castañeda va entrar a les anomenades Auto-defenses Unides de Colòmbia (AUC) quan fugia de la penúria econòmica. Li van oferir feina i, de cop i volta, es va trobar treballant com a assistent social en aquesta organització paramilitar. Hi va passar cinc anys. Les dues també en van sortir per camins diferents. Leidy Marisa va fugir per les muntanyes i Gloria Patricia es va acollir a un pla de desmobilització col·lectiu pactat entre l'Estat i els comandaments de l'AUC. Avui, gràcies al procés de capacitació impulsat per l'Agència Colombiana per a la Reintegració (ACR), retornen a les seves comunitats com a Mujeres Gestoras de Paz. Allà, ofereixen el seu testimoni amb l'ànim de guarir ferides i superar el conflicte que ha assetjat el país sud-americà durant les últimes cinc dècades.